

De drang naar macht. De Ieperse stadsmagistraat in de veertiende eeuw (1328-1383)

Sedert de jaren '70 van de vorige eeuw waait er een nieuwe wind door de middeleeuwse instellingsgeschiedenis¹. Door toedoen van de sociale wetenschappen kwamen toen niet langer de instellingen zelf centraal te staan maar groeide hoe langer hoe meer de aandacht voor de mensen die ze bevolkten². Hiertoe werd een onderzoeksmethode geïntroduceerd die tot dan toe voornamelijk bij de "oud-historici" en de "institutionalisten" van de Nieuwe Tijd in zwang was geweest, namelijk de prosopografie³. De intrede van de prosopografische methode gaf ook in onze gebieden een nieuwe impuls aan de instellingsgeschiedenis. Vooral op het vlak van de middeleeuwse stadsmagistraat werd de voorbije jaren verdienstelijk werk verricht. Zo wijdde F.J.W. Van Kan zijn doctoraatsverhandeling aan het Leidse patriciaat tot 1420⁴. Voor de Noordelijke Nederlanden is er verder de studie van C.L. Verkerk over de samenstelling van het stadsbestuur van

-
- 1 Onderhavig artikel is een bewerking van: D. VIAENE, *De drang naar de macht (Een prosopografische analyse van de Ieperse stadsmagistraat 1328-1383)*, Licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, dept. Moderne Geschiedenis, 2003. Met onze welgemeende dank aan prof. dr. P. TRIO voor de begeleiding van onze verhandeling en het nalezen van dit artikel.
  - 2 G. BEECH, *Prosopography*, in: J.M. POWELL (red.), *Medieval studies: an introduction*, Syracuse, 1976, p. 154.
  - 3 Heel bekend is het werk van Sir L.B. Namier over de Engelse parlementsleden in de zeventiende eeuw: L.B. NAMIER, *The structure of Politics at the Accession of George III*, Londen, 1929. Voor meer voorbeelden zie onder meer: H. DE RIDDER-SYMOENS, *Prosopografie en middeleeuwse geschiedenis: een onmogelijke mogelijkheid?*, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, XLV (1991), p. 98.
  - 4 F.J.W. VAN KAN, *Slutels tot de macht. De ontwikkeling van het Leidse patriciaat tot 1420*, Hilversum, 1988 (*Studies over Holland in de Middeleeuwen*, II). Voor een samenvatting: F.J.W. VAN KAN, *Elite and government in medieval Leiden*, in: *Journal of Medieval History*, XXI (1995), p. 51-75.

Arnhem⁵. De stadsmagistraat van enkele Noord-Franse steden werd partieel door A. Derville en D. Clauzel vanuit prosopografisch oogpunt bestudeerd⁶. Voor ons land zijn er de werken van W.P. Blockmans en M. Boone die voornamelijk op de Bourgondische periode betrekking hebben⁷. De laatste jaren kwamen er eveneens enkele licentiaatsverhandelingen tot stand die gebruik maken van de prosopografische methode. Dit gebeurde aan de K.U.Leuven onder leiding van prof. dr. P. Trio. De meest in het oogspringende verhandeling hierbij was die van E. Matthys⁸. Zij wierp namelijk een heel

- 5 C.L. VERKERK, *Coullissen van de macht. Een sociaal-institutionele studie betreffende de samenstelling van het bestuur van Arnhem in de middeleeuwen en een bijdrage tot de studie van stedelijke elitevorming*, Hilversum-Verloren, 1992 (Amsterdamse Historische Reeks, Grote Serie, XIV = Werken uitgegeven door Gelre, XLII).
- 6 A. DERVILLE, *Les échevins de Douai (1228-1527)*, in: La sociabilité urbaine en Europe du Nord-Ouest du XIVe au XVIIIe siècle. Actes du colloque, Douai, 5 février 1983, Mémoires de la Société d'Agriculture, sciences et arts de Douai, 5e s., VIII, 1980-1982, Douai, 1983, p. 39-48; A. DERVILLE, *Les échevinages de Lille et de Saint-Omer. Etude sociale comparée*, in: J. BOURGEOIS, e.a. (reds.), XLVe Congres van de Federatie van Kringen voor Oudheidkunde en Geschiedenis van België. Handelingen, 1, Komen, 1980, p. 186-187; D. CLAUZEL, *Les élites urbaines et le pouvoir municipal: le "cas" de la bonne ville de Lille aux XIVe et XVe siècles*, in: Revue du Nord, LXXVIII (1996), p. 241-267; D. CLAUZEL, *Le renouvellement de l'échevinage à la fin du Moyen Age: l'exemple de Lille (1380-1500)*, in: Revue du Nord, LXXVII (1995), p. 365-385.
- 7 M. BOONE, *Gent en de Bourgondische hertogen ca. 1384-ca. 1453: een sociaal-politieke studie van een staatsvormingsproces*, Brussel, 1990 (Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren, CXXXIII); W.P. BLOCKMANS, *Mutaties van het politieke personeel in de steden Gent en Brugge tijdens een periode van regimewisselingen: het laatste kwart van de 15de eeuw*, in: H. DE SCHEPPER (red.), Bronnen voor de Geschiedenis van de instellingen in België. Handelingen van het colloquium te Brussel 15-18 IV, 1975, Brussel, 1977, p. 92-103; W.P. BLOCKMANS, *Mobiliteit in stadsbesturen 1400-1550*, in: D.E.H. DE BOER en J.W. MARSILJE (reds.), De Noordelijke Nederlanden in de late Middeleeuwen, Utrecht, 1987, p. 236-260; W.P. BLOCKMANS, *Het wisselingsproces van de Gentse schepenen tijdens de 15de eeuw*, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, XLI (1987), p. 75-96.
- 8 E. MATTHYS, *Onlusten te Ieper in 1303 en 1304: de rol van een interne stedelijke opstand in het democratiseringsproces van een grote Vlaamse industriestad*, Licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, dept. Moderne Geschiedenis, 1999. Andere verhandelingen in verband met onze onderzoekstopic waren: S. DUPONT, *Het Kortrijks stadsbestuur tijdens de 13e-14e eeuw: onderzoek naar het democratiseringsproces in een middelgrote stad door middel van de prosopografie*, Licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, dept. Moderne Geschiedenis, 1998; K. VANHAVERBEKE, *Het stadsbestuur in Brugge in de periode 1375-1407: sociaal-institutionele benadering aan de hand van een*

nieuw licht op de Ieperse schepenmoord van 1303 en de bijhorende onlusten. Dit was onder meer mogelijk door haar uitgebreide prosopografische analyse van het Ieperse stadsbestuur tussen 1293 en 1314. Op die manier slaagde ze erin om de machtsstructuren in het Ieper van rond 1300 bloot te leggen. Haar onderzoeksperiode was wel relatief kort. Dit gold eveneens voor het werk van R. Acke over de Ieperse schepenbank in de periode 1300-1330⁹. Bovendien beperkte hij zich tot de schepenbank en was er bij hem van systematisch onderzoek met een prosopografische werkwijze nog geen sprake. Dezelfde bedenkingen gaan op voor de studie van S. Fecheyre aangaande het Ieperse patriciaat in de dertiende eeuw¹⁰.

In feite had nog niemand een uitgebreid prosopografisch onderzoek naar de volledige Ieperse stadsmagistraat gedurende een lange periode verricht. Met betrekking tot de veertiende eeuw was dit evenmin gebeurd voor de andere Vlaamse steden¹¹. Met onze verhandeling wilden we die lacune voor een deel opvullen door een breedvoerige analyse van het Ieperse stadsbestuur tijdens de periode 1328-1383 uit te voeren. Deze data werden niet lukraak gekozen. Ze zijn immers beide van heel groot belang voor de geschiedenis van Ieper. De begindatum markeert het einde van het "democratische" bestuur van de stad. In 1323 was Kust-Vlaanderen immers onder leiding van onder meer Zannekin in opstand gekomen tegen graaf Lodewijk II van Nevers. Dit gebeurde vanwege de onhoudbare fiscale druk¹². Die

---

prosopografische methode, Licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, dept. Geschiedenis, 1997. Een samenvatting van deze verhandeling verscheen als: K. VANHAVERBEKE, *Het stadsbestuur in Brugge in de periode 1375-1407: sociaal-institutionele benadering aan de hand van een prosopografische methode*, in: Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge, CXXXV (1998), p. 3-54.

- 9 R. ACKE, *De schepenbank in de stad Ieper tot 1300*, Licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, dept. Moderne Geschiedenis, 1986. Een samenvatting van deze verhandeling verscheen als: R. ACKE, *De schepenbank te Ieper, 1280-1330*, in: De Leiegouw, XXVIII (1986), p. 165-170.
- 10 S. FECHEYR, *Bijdrage tot de kennis der Ieperse schepenfamilies in de XIIIe eeuw. Bestond er te Ieper een stadspatriciaat?*, Licentiaatsverhandeling, Rijksuniversiteit Gent, dept. Geschiedenis, 1953-1954. Zie ook S. FECHEYR, *Het Stadspatriciaat te Ieper in de 13^e eeuw*, in: J.A. VAN HOUTTE (red.), *Prisma van de Geschiedenis van Ieper*, Ieper, 1974, p. 295-303.
- 11 Voor Gent is er wel de eerder vermelde studie van M. Boone. Hij behandelt echter de periode van 1384 tot 1453; dit onderzoek valt dus grotendeels buiten de veertiende eeuw.
- 12 Voor de oorzaken hiervan en het volledige verhaal van de opstand van Kust-

opstand zou vijf jaar duren en er rond juni 1325 voor zorgen dat de ambachten aan de macht kwamen in Ieper. Het patriciaat had de benen moeten nemen en werd vervangen door mensen uit het gemeen¹³. De slag bij Kassel van 23 augustus 1328 maakte echter op een verpletterende wijze een einde aan de opstand. De Vlamingen moesten er het onderspit delven tegen het machtige leger van de Franse koning Filips VI die zijn vazal Lodewijk II van Nevers te hulp was geschoten. Ieper werd zwaar gestraft voor zijn aandeel in de opstand¹⁴. De schepenbank van de stad werd gezuiverd van de meest radicale elementen en de vorige bestuurders konden opnieuw hun intrede doen. Zij slaagden er evenwel niet in om de volledige macht te heroveren¹⁵. De einddatum is eigenlijk nog belangrijker voor Ieper.

Vlaanderen in 1323-1328: M. VANDERMAESEN, *Vlaanderen en Henegouwen onder het huis van Dampierre 1244-1384*, in: *Algemene Geschiedenis van de Nederlanden*, II, Haarlem, 1982, p. 421-424. Zie ook de rest van dit artikel voor de volledige voorgeschiedenis en wat er nadien gebeurde.

- 13 F. HOOGHE, *Omme discort dat was van den wullewerke tusschen die van Ypre ende van Poperinghen. Een politiek-economisch en sociaal onderzoek naar de conflicten over de lakennijverheid tussen Ieper en zijn hinterland (1280-1373)*, Licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, dept. Moderne Geschiedenis, 2002, p. 103-104.
- 14 De Franse koning Filips VI eiste immers dat niet minder dan 500 wevers en evenveel volders gedurende drie jaar naar Frankrijk verbannen zouden worden. Daarenboven zouden er 300 Ieperse gijzelaars naar St.-Quentin en Péronne worden overgebracht. Door enkele beoordelingsfouten werd dit aantal gereduceerd. Uiteindelijk moesten van de eerste groep zo'n 800 mensen de stad gedurende drie jaar verlaten. Wanneer zij precies teruggekeerd zijn, is niet geweten. Ook voor de groep van de gijzelaars is dit niet gekend. Het is wel zeker dat op 5 oktober 1329 253 verbannen Ieperse ambachtslui, op verzoek van het Ieperse stadsbestuur, konden terugkeren. M. VANDERMAESEN, *Brugse en Ieperse gijzelaars voor koning en graaf 1328-1329. Een administratief dossier*, in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, CXXX (1993), p. 125-127.
- 15 Door middel van een prosopografische analyse kon S. Smolders aantonen dat dit heel geleidelijk verliep. In 1328-1329 was het bestuur van de stad nog volledig volks getint. Het daaropvolgende schepenjaar (1329-1330) zetelden er nog 9 schepenen van het opstandige bestuur in de schepenbank, 3 teruggekeerden en 1 nieuweling. Tijdens de twee volgende jaren (1330-1331 en 1331-1332) kende de schepenbank een evenwichtiger verdeling. Telkens waren er 6 schepenen uit de periode van de opstand, 4 teruggekeerden en 2 nieuwelingen aan de macht. S. SMOLDERS, *De opstand in Vlaanderen van 1323 tot 1328 vanuit Iepers perspectief: bijdrage tot de beeldvorming van een middeleeuwse stad*, Licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, dept. Moderne Geschiedenis, 2001, p. 170-173. Voor een volledige analyse van de Ieperse schepenbank tijdens de periode van de opstand zie dezelfde verhandeling p. 152-180.

Van 9 juni tot 10 augustus 1383 werd de stad belegerd door de Engelsen en de Gentenaars. Dit gebeurde in het kader van de kruistocht van de Engelse bisschop van Norwich, Henry Despencer, tegen de Clementijnen. Tijdens dit beleg werden de Ieperse voorsteden verwoest. Ze zouden nooit meer heropgebouwd worden. De financiële en demografische gevolgen waren enorm¹⁶. De grootsheid van de stad behoorde definitief tot het verleden. Het beleg van Ieper betekende het einde van een tijdperk.

De Ieperse stadsmagistraat tijdens de gekozen onderzoeksperiode was veel ruimer dan de leden van de schepenbank. Andere spelers op het politieke toneel waren de raadsleden, de stadsvoogd, de voogd van de wezen, de schatbewaarders en de hoofdmannen. Al deze magistraten vormen de populatie en werden in een grote databank samengebracht¹⁷. Telkens werd zorgvuldig nagegaan welke functies zij uitgeoefend hebben. Naast deze kwantitatieve gegevens werden eveneens diverse eerder kwalitatieve gegevens opgenomen. Het is dan ook onontbeerlijk dat beide elkaar aanvullen¹⁸. Louter op basis van functies kan het volledige machtsbestel niet blootgelegd worden. Ook de sociaal-economische status van de magistraten moet behandeld worden. De twee zijn immers moeilijk van elkaar te scheiden. Het gaat hier om kwalitatieve gegevens zoals het bezit van gronden, erfelijke renten, huizen en verder schenkingen, stichtingen, ...

Volgens H. De Ridder-Symoens dient de synthese van een volwaardige prosopografische studie heel wat elementen te bevatten. Hiertoe behoren onder meer een grondige analyse van de bronnen en

---

16 Cf. *infra*, p. 16.

17 De databank omvat meer functionarissen dan degene die hier opgesomd werden. Er waren immers ook nog andere spelers op het Ieperse politieke toneel van de veertiende eeuw. Zo waren er vertegenwoordigers van het stadsbestuur actief. De voornaamste onder hen waren de hospitaalvoogden en de functionarissen uit de kerkelijk-caritatieve sfeer (kerk- en dismeesters). Wegens de banden met het eigenlijke stadsbestuur werden ze opgenomen in de databank. Dit geldt eveneens voor de pensionarissen en de klerken. Laatstgenoemden waren de voornaamste ambtenaren die ten dienste stonden van de magistraat. Tot slot omvat de databank tevens de voornaamste grafelijke functionarissen: baljuw, onderbaljuw, burggraaf en schout. De databank kan geraadpleegd worden op de cd-rom die aan onze verhandeling toegevoegd werd. Voor de verificatie van de prosopografische gegevens in dit artikel zij er naar verwezen.

18 S. ZIJLSTRA, *Het geleerde Friesland, een mythe? Universiteit en maatschappij in Friesland en stad en lande c. 1380-1650*, Ljouwert, 1996 (Fryske histoaryske, XIII), p. 2.

een beschrijving van het historisch kader¹⁹. Daarnaast is er de eigenlijke prosopografische analyse. Voor ons onderzoek hebben we dezelfde structuur overgenomen. De prosopografische analyse werd naar het voorbeeld van E. Matthys in een politiek-institutioneel en een sociaal-economisch deel opgesplitst.

Het bronnenbestand

In een initiële fase leek een uitgebreide prosopografische analyse van de Ieperse stadsmagistraat in de veertiende eeuw een onhaalbare kaart te zullen worden. De reden hiervoor was het schijnbaar gebrekkige bronnenbestand. Op 21 november 1914 was het Ieperse stadsarchief immers ten prooi gevallen aan de vlammen²⁰. Hiermee ging één van de rijkste stadsarchieven van West-Europa verloren²¹. Het aantal bronnen in verband met het middeleeuwse Ieper werd meteen flink gedecimeerd. Ondanks deze schier onmogelijke uitgangssituatie bleek het beschikbare bronnenmateriaal talrijker te zijn dan verwacht.

Reeds vóór het uitbreken van de eerste wereldbrand werden al enkele belangrijke Ieperse bronnen ontsloten via tekstedities of rege-

-
- 19 H. DE RIDDER-SYMOENS, *Prosopografie en middeleeuwse geschiedenis*, p. 116. Verder dienen ook de werking en de organisatie van de instelling waarvan de leden prosopografisch bestudeerd worden onder de loep genomen te worden. Dit hebben we ook uitgebreid gedaan in onze verhandeling: D. VIAENE, *Drang naar de macht*, p. 24-66. Het is echter onmogelijk om dit over te doen in dit artikel.
- 20 K. PAPIN, *Zoekgids voor het fonds Mergbelynck. Vijf genealogische vormingsavonden ingericht door de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde-afdeling Westhoek*, s.l., 1996, p. 2.
- 21 De rijkdom van het vroegere Ieperse stadsarchief wordt nog enigzins weerspiegeld door de inventarissen die vóór de vernietiging ervan werden opgesteld: I.L.A. DIEGERICK, *Inventaire analytique et chronologique des chartes et documents appartenant aux archives de la ville d'Ypres*, 7 delen, Ieper, 1853-1868 en E. DE SAGHER, *Notice sur les Archives communales d'Ypres et documents pour servir à l'histoire de Flandre du XIIIe au XVIe siècle*, Ieper, 1898. Dit laatste werk werd later nog aangevuld: E. DE SAGHER, (Deuxième) *Supplément à l'aperçu sommaire des diverses collections composant les Archives communales d'Ypres publié à la suite des "Notice sur les..."*, in: Recueil des actes de l'administration communale de la ville d'Ypres, XII (1901), p. 763-788 en XIV (1910), p. 662-689. Deze aanvulling verscheen ook afzonderlijk. Zie eveneens: H. DE SAGHER, *Les archives et la guerre: Ypres*, in: Annales de la Société d'Emulation de Bruges, LXV (1915-1922), p. 170-176; R. OPSOMMER, *De opbouw van het stadsarchief waar in 1914 de archieven verloren zijn gegaan*, in: Bibliotheek- en archiefgids, LXXXIV (1998), p. 2-5.

sten. Enkele van hen waren van belang voor ons onderzoek. Zo bevatten de drie tussen 1880 en 1884 uitgegeven cartularia van het Sint-Maartenskapittel heel wat prosopografisch relevante gegevens²². Naast namen van magistraten betrof het hier eveneens kwalitatieve gegevens zoals bezittingen, stichtingen, ... Daarnaast was er ook de uitgave van P. De Pelsmaker. In 1914 publiceerde hij vier van de oudste schepenregisters²³. Deze omvatten veertiende-eeuwse vonnissen van de Ieperse schepenbank en meestal tevens de namen van de dienstdoende schepenen. Op het vlak van de bronnen waarvan regesten werden uitgegeven, werd vooral gebruik gemaakt van de zevendelige inventaris van de oorkonden van het Ieperse stadsarchief²⁴. Dit *magnus opus* werd tussen 1853 en 1868 gerealiseerd door I.L.A. Diegerick.

De grootste goudmijn was echter het in de Koninklijke Bibliotheek berustende Fonds Merghelynck. Arthur Merghelynck (1853-1908) was een adellijke Ieperling die een passie had voor de genealogie. Vanuit dat oogpunt heeft hij een resem aan oorkonden, cartularia, ... zowel uit het contemporaine Ieperse stadsarchief als uit andere archieven geregesteerd²⁵. Het uiteindelijke resultaat van dit noeste werk werd neergelegd in het indrukwekkende *Vademecum* dat verscheen in 1896-1897 en waarin maar liefst 555 "manuscripten" zijn geïnventariseerd²⁶. Na de dood van A. Merghelynck vond deze

22 A. NELIS en E. FEYS (eds.), *Les cartulaires de la prévôté de Saint-Martin à Ypres*, 2 delen, 4 banden, Brugge, 1880-1884 (Recueil de chroniques, chartes et autres documents concernant l'histoire et les antiquités de la Flandre, Première série. Chroniques des monastères de Flandre).

23 P. DE PELSMAEKER (ed.), *Registres aux sentences des échevins d'Ypres*, Brussel, 1914 (Coutumes des Pays et comté de Flandre. Quartier d'Ypres. Recueil des anciennes coutumes de la Belgique).

24 I.L.A. DIEGERICK, *Inventaire analytique*.

25 Voor de biografie van A. Merghelynck: P. DONCHE, *Het geannoteerd exemplaar van A. Merghelyncks Vademecum*, Berchem, 1990, III-VII; K. PAPIN, *Zoekgids voor het fonds Merghelynck*, p. 3-5; J. TOLLEBEEK, *Het verleden in de negentiende eeuw. Arthur Merghelynck en het kasteel van Beauvoorde*, in: Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, CIX/I (1999), p. 107-147; C. VAN RENYNGHE DE VOXVRIE, *Merghelynck*, in: Biographie Nationale, XXXV supplément VII (1948), k. 581-590.

26 A. MERGHELYNCK, *Cabinet des titres des généalogie et d'histoire de la West-Flandre et des régions limitrophes. Vade-Mecum pratique et utile de connaissances historiques et indicateur nobiliaire et patricien de ces contrées renfermant de nombreux inventaires de collections d'archives, inédits jusqu'ici, appartenant à plusieurs dépôts publics et privés de la Belgique, ou Catalogue-Répertoire analytique, métho-*

verzameling een onderkomen in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Ze werd voornamelijk vanuit genealogisch standpunt samengesteld. Toch gaf een aantal "manuscripten" eveneens een schat aan prosopografisch waardevolle gegevens prijs. Zo waren er de nummers die lijsten van diverse stedelijke magistraten en vertegenwoordigers bevatten. Nummer 103 bijvoorbeeld gaf een overzicht van de vernieuwing van de Ieperse stadsvoogden, schepenen, raadsleden en de verschillende magistraatscolleges van 1100 tot 1794²⁷. Deze notities vormden dan ook de basis van onze prosopografische analyse. A. Merghelynck legde ook overzichtslijsten aan van de grafelijke vertegenwoordigers (nummer 104²⁸) en de stedelijke vertegenwoordigers in de diverse caritatieve en kerkelijke instellingen van de stad (nummer 108²⁹). Laatstgenoemde lijsten bleken niet altijd even volledig te

---

dique et raisonné de 555 manuscrits formés pour la plupart au moyen des documents y inventoriés, orné de sept planches en photo-typie et gravure, Doornik, 1896-1897. Na de publicatie ervan zou Merghelynck nog verschillende "manuscripten" aan het fonds toevoegen. Die aanwinsten zijn terug te vinden in het geannoteerde exemplaar van de inventaris dat ook uitgegeven werd: P. DONCHE, *Het geannoteerd exemplaar*.

- 27 BRUSSEL, *Koninklijke Bibliotheek*, Fonds Merghelynck, nr. 103: Copie du manuscrit au renouvellement des avoués, échevins, conseillers et des différents collèges du magistrat de 1100 à 1365, tirée de plus de 8,000 chartes, reposant aux Archives d'Ypres, et de 1366 à 1791, tiré des registres à ce tenus, reposant aux dites Archives communales, composé en 1812 par Jean Jacques Lambin, Yprois, faisant partie de l'ancien fonds des manuscrits à la bibliothèque publique sous les numéros 56 et 57. Travail déjà considérable, mais complété encore et notablement augmenté au moyen du dépouillement des chirographes et chartes des Archives communales, des documents des établissements hospitaliers et des pauvretés, jurandes, de différents manuscrits similaires, de cartulaires, etc., etc., etc., et un mot de tous les écrits ou imprimés, qui ont pu fournir des renseignements à ce sujet, 1887-1896, In-quarto, Tome I (1100-1365). Tome II. (1366-1563).
- 28 BRUSSEL, *Koninklijke Bibliotheek*, Fonds Merghelynck, nr. 104: Listes chronologiques des Haut-Baillis des ville et chàtellenie d'Ypres, des poortbaillis, des écoutètes, des gouverneurs militaires et des capitaines de cette ville, ainsi que des baillis et échevins des métiers Ouest et Est d'Ypres, tirées des comptes des dites ville et chàtellenie, d'un grand nombre des cartulaires et de plusieurs milliers de documents de toute nature, au fur et à mesure du dépouillement des différentes collections, 1885-1896, In-quarto, Tome I de la collection. (1096-1790), non paginé.
- 29 BRUSSEL, *Koninklijke Bibliotheek*, Fonds Merghelynck, nr. 108: Listes chronologiques des avoués, gouverneurs et receveurs des établissements hospitaliers et charitables, des pauvrisseurs et marguilliers des paroisses, des dignitaires des ghildes religieuses et armées et des sociétés de rhétorique de la ville d'Ypres, tirées des comptes de ces divers établissements ou institutions, des cartulaires et de plusieurs milliers de documents de tout nature au fur et à mesure du dépouillement des différentes collections, 1885-1896.

zijn maar onthulden toch heel wat leden uit het Ieperse stadsbestuur uit onze periode. Behalve deze lijsten waren er nog verschillende andere nummers binnen het Fonds Merghelynck die van belang waren. Vooral nummer 93 wierp zich op als een eersterangsbron. Het wemelde immers van de kwalitatieve gegevens (schenkingen, stichtingen, renten, familiebanden, ...) aangaande de Ieperse patriciërsfamilies. A. Merghelynck distilleerde deze gegevens uit de oorkonden en cartularia van de Ieperse liefdadigheidsinstellingen³⁰.

Naast de reeds vermelde bronnen konden we eveneens dankbaar gebruik maken van de schitterende elfdelige reeks *Bijdragen tot de geschiedenis van de Ieperse liefdadigheidsinstellingen*. Deze reeks werd tussen 1949 en 1972 door de voormalige Ieperse stadsarchivaris en -bibliothecaris O. Mus geredigeerd en werpt zich op als een onmisbaar instrument bij de studie van het middeleeuwse Ieper. De verschillende delen zijn immers gewijd aan de uitgave van oorkonden van enkele caritatieve instellingen die de stad rijk was³¹. Genoemde oorkonden blijken te bulken van de namen van de schepenen en hospitaalvoogden. Verder huisvesten ze ook heel wat kwalitatieve gegevens.

Tot slot konden we onze prosopografische analyse verder uitdiepen aan de hand van bronnen die een ruimer veld bestrijken dan de

---

30 BRUSSEL, *Koninklijke Bibliotheek*, Fonds Merghelynck, nr. 93: Recueil par ordre alphabétique et chronologique de notes historiques, concernant les familles nobles, patriciennes et de bourgeoisie notable, ayant résidé spécialement dans les quartiers d'Ypres et de Furnes, tirées des chartes et cartulaires des ci-devant pauvretés et maisons hospitalières de la ville d'Ypres, actuellement déposés aux Archives du bureau de bienfaisance et des hospices civils de la dite ville, 1887-1889, In-folio, Tome I. (Abeels-Fyne, [de]). Pages 1-208. Tome II. (Gand, [de]-Pieterszeune). Pages 209-392. Tome III. (Pilchem-Zype, [van der]). Pages 393-576.

31 Die delen zijn: O. MUS (ed.), *Signeur Jehan Pascaris capellains † 1350-1351*, Ieper, 1949 (Bijdragen tot de geschiedenis van de liefdadigheidsinstellingen te Ieper, I); O. MUS (ed.), *De Leprozerij genaamd het Godshuis der Hoge Zieken te Ieper. Oorkonden*, 4 delen, Ieper, 1950-1953 (Bijdragen tot de geschiedenis, II-VA); O. MUS (ed.), *Signeur Jehan Pappin, kapelaan, en het godshuis van O.L.Vrouw van Nazareth*, Ieper, 1953 (Bijdragen tot de geschiedenis, VB); O. MUS (ed.), *Het cartularium van het Onze-Lieve-Vrouw Gasthuis te Ieper*, 5 delen, Ieper, 1965-1969 (Bijdragen tot de geschiedenis, VI-X); O. MUS (ed.), *Inventaris van het archief van de commissie van openbare onderstand Ieper*, Ieper, 1972 (Bijdragen tot de geschiedenis, XI). In 1993 werd deze reeks verder aangevuld met een twaalfde deel: P. TRIO en R. VAN BELLE, *Pieter Lansaeem. Bijdrage tot de studie van de jaargetijdestichtingen te Ieper in de late middeleeuwen*, Ieper, 1993 (Bijdragen tot de geschiedenis, XII).

Ieperse instellingen en hun geschiedenis. Zo werden bronnen geconsulteerd die zich op het landsheerlijke echelon situeerden. Het betrof hier het cartularium van Lodewijk van Male en de regesten van de oorkonden van Lodewijk II van Nevers³². Deze bronnen leverden heel wat interessante gegevens op: namen van schepenen en raadsleden, van grafelijke functionarissen in Ieper en eveneens van Ieperlingen in grafelijke dienst. Ook Brugse en Gentse oorkonden gaven dergelijke gegevens prijs³³. Verder namen we in dat opzicht onze toevlucht tot bronnenedities van verschillende in de nabijheid van Ieper gelegen abdijen³⁴. Ook hierin konden al eens leden van de Ieperse magistratuur opduiken.

32 T. DE LIMBURG-STIRUM (ed.), *Cartulaire de Louis de Male comte de Flandre. Decreten van den grave Lodewyck van Vlaendren 1348 à 1358*, 2 delen, Brugge, 1898-1901 en M. VANDERMAESEN, *De besluitvorming in het graafschap Vlaanderen tijdens de 14de eeuw. Bijdrage tot een politieke sociologie van de raad en de raadsheren achter de figuur van Lodewijk II van Nevers (1322-1346)*, Brugge, 1999 (Bronnen en Bijdragen tot de Vlaamse geschiedvorsing, VI).

33 Voor Brugge: A. SCHOUTEET, *Regesten op de oorkonden van het stadsbestuur van Brugge*, 4 delen, Brussel, 1970-1982 (Archief- en bibliotheekwezen in België. Inventarissen, VI); L. GILLIODTS VAN SEVEREN (met medewerking van E. GAILLIARD), *Inventaire des chartes*, 9 delen, Brugge, 1878-1885 (Inventaire des archives de la ville de Bruges. Section première). Voor Gent: E. DE BUSSCHER en P. VAN DUYSE, *Inventaire analytique des chartes et documents appartenant aux archives de la ville de Gand*, Gent, 1867.

34 Het betrof hier de abdijen van Lo, de Nonnenbossen, Poperinge, de Duinenabdij, Hemelsdaele, Voormezele en Zonnebeke: L. VAN HOLLEBEKE (ed.), *Cartulaire de l'abbaye de Saint-Pierre de Loo de l'ordre de Saint-Augustin 1093-1794*, Brussel, 1870 (Recueil de chroniques, chartes et autres documents concernant l'histoire et les antiquités de la Flandre, publié par la société d'émulation de Bruges. Première série. Chroniques des monastères de Flandre); L. VAN HOLLEBEKE (ed.), *L'Abbaye de Nonnenbossche de l'ordre de Saint Benoît, près d'Ypres. 1101-1796. Suivi du cartulaire de cette maison*, Brugge, 1865 (Recueil de chroniques); F.-H. D'HOOP (ed.), *Cartularium. Recueil des chartes du prieuré de Saint-Bertin, à Poperinghe et de ses dépendances à Bas-Warnéton et à Couckelaere, déposés aux Archives de l'état à Gand*, Brugge, 1870 (Recueil de chroniques); C. CARTON en F. VAN DE PUTTE (eds.), *Cronica et cartularium monasterii de Dunis*, Brugge, 1864 (Recueil de chroniques); C. CARTON en F. VAN DE PUTTE (eds.), *Chronique et cartulaire de l'abbaye de Hemelsdaele*, Brugge, 1858 (Recueil de chroniques); C. CARTON en F. VAN DE PUTTE (eds.), *Chronicon Vormeselense*, Brugge, 1842 (Recueil de chroniques); C. CALLEWAERT (ed.), *Chartes anciennes de l'abbaye de Zonnebeke*, Brugge, 1925 (Publications de la Société d'Emulation de Bruges).

Ieper in de veertiende eeuw

De Ieperse stadsmagistraat functioneerde binnen een welbepaald kader. Concreet betrof het in de eerste plaats de stad Ieper tijdens de veertiende eeuw³⁵. Gedurende deze eeuw kende Ieper een sterke achteruitgang. Dit uitte zich vooral op het vlak van de lakennijverheid. Daarmee gepaard gaand was er tevens een gevoelige demografische terugval.

Het verval van de Ieperse lakennijverheid nam reeds een aanvang in de dertiende eeuw. Op geregelde tijdstippen deden zich toen al crisismomenten voor. Deze waren steeds het gevolg van onderbroken handelsbetrekkingen met Engeland. Het kwalitatief hoogstaande Ieperse laken werd immers grotendeels vervaardigd met Engelse wol. Wanneer de aanvoer ervan stokte, zorgde dit steevast voor immense problemen in de Vlaamse steden³⁶. Vóór 1270 waren die moeilijkheden van voorbijgaande aard. In 1270-1280 deed zich echter een structurele crisis voor. Zij werd veroorzaakt door een verminderende afzet van de lakennijverheid en een te hoge loonlast in vergelijking met de nieuwe concurrenten voor Vlaanderen, namelijk Brabant en Engeland. De klassieke draperie in de grote Vlaamse steden kreeg klappen. Als gevolg daarvan volgden, ook te Ieper, sociale spanningen tussen het almachtige patriciaat en de drapiers. Het Ieperse patriciaat had tot dan niet alleen de politieke macht stevig in handen maar controleerde ook volledig de lucratieve lakennijverheid. Dit kon ze door de wolinvoer vanuit Engeland en de verkoop van de afgewerkte producten, die door de drapiers geleverd werden, te monopoliseren. Uiteindelijk culmineerde dit alles in de opstand van oktober 1280 die de geschiedenis zou ingaan als de Kokerulle³⁷.

---

35 Voor de bestuursorganen van de stad en hun evolutie in deze periode: P. TRIO, *Bestuursinstellingen van de stad Ieper (12^e eeuw-1500)*, in: W. PREVENIER en B. AUGUSTIJN (reds.), *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*, Brussel, 1997, p. 333-360.

36 O. MUS, *Het aandeel van de Ieperlingen in de Engelse wolexport 1280-1330*, in: J.A. VAN HOUTTE (red.), *Prisma van de Geschiedenis van Ieper*, p. 332-333.

37 J.A. VAN HOUTTE, *Ieper door de eeuwen heen*, in: J.A. VAN HOUTTE (red.), *Prisma van de geschiedenis van Ieper*, XIII. Voor de kokerulle: G. DOUDELEZ, *La révolution communale de 1280 à Ypres*, in: J.A. VAN HOUTTE (red.), *Prisma van de geschiedenis van Ieper*, p. 188-294 en M. BOONE, *Sociale conflicten in de Ieperse lakennijverheid in de late 13de en vroege 14de eeuw. Een nieuwe kijk op de Cockerulle*, in: M. DE WILDE, A. ERVYNCK en A. WIELEMANS (reds.), *Ieper*

De Kokerulle luidde het begin van het verval van de Ieperse laken-
nijverheid in. Aanvankelijk kon de stad de schade nog beperken. Dit
blijkt uit de cijfers omtrent de totale Ieperse lakenproductie³⁸. Tot
1323 produceerde Ieper jaarlijks nog 70 à 80.000 lakens. Daarna ging
de productie echter pijlsnel naar beneden. Tussen 1324 en 1329
(Opstand van Kust-Vlaanderen!) zakte het productiecijfer tot zo'n 50
à 55.000 lakens per jaar³⁹. Dit was vooral te wijten aan de achteruit-
gang van de zware draperie⁴⁰. Daarna verloor ook de lichte draperie
terrein zodoende dat de totale gemiddelde productie rond 1351-
1358 niet meer dan 30.000 lakens bedroeg⁴¹. Dit cijfer bleef de vol-
gende jaren verder dalen. Vooral de Honderdjarige Oorlog heeft hier

---

en de middeleeuwse lakennijverheid in Vlaanderen: archeologische en historische
bijdragen Asse-Zellik, 1998 (Archeologie in Vlaanderen. Monografie, II), p. 147-
156.

- 38 Hierover is al veel geschreven geweest. De belangrijkste literatuur hieromtrent: P. CHORLEY, *The Ypres cloth industry 1200-1350: the pattern of change in output and demand*, in: M. DE WILDE, A. ERVYNCK en A. WIELEMANS (reds.), *Ieper en de middeleeuwse lakennijverheid*, p. 111-125; H. LAURENT, *Un grand commerce d'exportation au moyen âge. La draperie des Pays-Bas en France et dans les pays méditerranéens (XIIIe-XVe siècle)*, Parijs, 1935, p. 344-345; R. VAN UYT-
VEN, *Technique, productivité et production au Moyen Âge: le cas de la draperie urbaine aux Pays-Bas*, in: S. MARIOTTI (red.), *Produttività e tecnologia, nei secoli XII-XVII*, a cura di S. Mariotti, Firenze, 1981 (Istituto Internazionale di Storia Economica 'F. Datini' Prato. Pubblicazioni: Serie II. Atti delle 'Settimane di Studio' e alti convegni, III), p. 283-294 en H. VAN WERVEKE, *De omvang van de Ieperse lakenproductie in de veertiende eeuw*, in: J.A. VAN HOUTTE (red.), *Prisma van de geschiedenis van Ieper*, p. 496-520. Het meest recente artikel, met nieuwe berekeningen die hier gevolgd werden, is van de hand van P. BOUSSE-
MAERE: *De Ieperse lakenproductie in de veertiende eeuw opnieuw berekend aan de hand van de lakenloodjes*, in: *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis*, III (2000), p. 131-161.
- 39 P. BOUSSEMAERE, *De Ieperse lakenproductie*, p. 154.
- 40 Naast de zware draperie was er ook nog de lichte draperie te Ieper. De zware draperie wordt ook de *draperie ointe* of gesmouten draperie genoemd. Men spreekt over gesmouten draperie omdat er een vetstof aan de wol moest toegevoegd worden. De wol werd voor het kammen en het kaarden immers gewassen. Daardoor verdween de lanoline en moest er een andere vetstof *yeck* (boter of dierlijk vet, geen olie) worden toegevoegd om het kammen mogelijk te maken en het spinnen te vergemakkelijken. Bij de lichte draperie werd de wol niet zo grondig gewassen en moest er dus geen vetstof toegevoegd worden. Vandaar dat men deze draperie de *draperie sèche* of ongesmouten draperie noemt. Beide draperieën hadden aparte regels te Ieper en hun eigen arbeidersgemeenschappen. De zware draperie was de belangrijkste: F. HOOGHE, *Omme discort dat was*, p. 10-11; P. BOUSSE-
MAERE, *De Ieperse lakenproductie*, p. 135-137.
- 41 P. BOUSSEMAERE, *De Ieperse lakenproductie*, p. 154 -155.

een cruciale rol in gespeeld. Door zijn economische afhankelijkheid van de Engelse wol werd Vlaanderen immers een speelbal in Engelse handen. De Engelsen aarzelden dan ook niet om de wolbevoorrading als een politiek wapen aan te wenden. Zo zette de Engelse koning Edward III in 1336 elke uitvoer stop om zo Vlaanderen in zijn kamp te krijgen⁴². De gevolgen waren navenant. Het spook van de werkloosheid waarde door de Vlaamse steden. De Engelsen hadden echter nog meer in petto voor de tanende Ieperse textielnijverheid. In 1383 kwamen ze in het kader van de kruistocht tegen de Clementijnen de stad belegeren⁴³. Hierbij werden de buitenwijken, waar het gros van de textielarbeiders gevestigd was, volledig vernietigd en niet meer heropgebouwd. Het gevolg hiervan was onder meer dat de jaarlijkse lakenproductie tot 10 à 12.000 lakens terugviel⁴⁴.

Gekoppeld aan de geschetste terugval van de lakenhandel kende Ieper in de veertiende eeuw eveneens een snelle daling van het bevolkingscijfer. Over het precieze aantal zielen dat Ieper op zijn hoogtepunt telde, is al heel wat inkt gevloeid⁴⁵. Het is vrij aannemelijk dat de raming van 9 januari 1258 door de proost en het Sint-Maartenskapittel van 40.000 inwoners vrij dicht in de buurt van het exacte bewonersaantal kwam⁴⁶. Enkele parameters wijzen hierop. Zo was de stad rond 1268, jaar van de vestiging van de dominicanen in de binnenstad, vier bedelorden rijk⁴⁷. Bedelorden vestigden zich bij

---

42 O. MUS, *Rijkdom en armoede. Zeven eeuwen leven en werken te Ieper*, in: J.A. VAN HOUTTE (red.), *Prisma van de Geschiedenis van Ieper*, p. 12.

43 Naar aanleiding van de zeshonderdjarige herdenking ervan verscheen er in 1983 een bundel met verschillende bijdragen rond het beleg: R. VINCKIER (red.), *Ieper Tweindag Zesde Eeuwfeest*, Ieper, 1983.

44 P. BOUSSEMAERE, *De Ieperse lakenproductie*, p. 154-155.

45 Veel auteurs verwijzen er in hun werk naar. Artikels die zich specifiek met de problematiek bezighielden zijn: J. DEMEY, *Proeve tot raming van de bevolking en de weefgetouwen te Ieper van de 13e tot de 17e eeuw*, in: J.A. VAN HOUTTE (red.), *Prisma van de Geschiedenis van Ieper*, p. 157-170 en W. PREVENIER, *La démographie des villes du comté de Flandre aux XIIIe et XIVe siècles. Etat de question. Essai d'interprétation*, in: *Revue du Nord*, LXV (1983), p. 255-275.

46 J. DEMEY, *Proeve tot raming*, p. 158.

47 Voor de bedelordekloosters in Ieper zie vooral: W. SIMONS, *Bedelordekloosters in het graafschap Vlaanderen*, Brugge, 1987, p. 59-62 (Franciscanen), 80-81 (Dominicanen), 95-98 (Augustijnen-eremieten) en 114-116 (Karmelieten) en 196-197 (stadsplattegrond met aanduiding van de locatie van de kloosters); O. MUS en P. TRIO, *L'implantation des ordres mendiants dans l'agglomération yproise durant le XIIIe siècle*, in: P. RACINET e.a. (reds.), *Les moines dans la ville, Amiens, 1996* (Histoire médiévale et archéologique, VII), p. 177-184.

voorkeur in dichtbevolkte steden⁴⁸. Ook het aantal parochiekerken duidt op een hoge bevolking. Door de bouw van de Sint-Kruiskerk in 1278 waren dat er op dat moment acht⁴⁹. Het is dus niet uitgesloten dat Ieper aan het begin van de veertiende eeuw nog zo'n 40.000 inwoners telde. Naarmate de eeuw vorderde zou dit cijfer fel slinken. Bepalende factoren hierbij waren onder meer de hongersnood van 1316, de pestepidemie van 1349-1351 en de recessie van de lakennijverheid. De grootste demografische aderlating kreeg de stad echter te verwerken door het rampzalige beleg van 1383⁵⁰. Aan de vooravond van deze ingrijpende gebeurtenis woonden nog zo'n 22.000 mensen in Ieper. Tijdens het beleg werden de bevolkingsrijke buitenwijken van de stad vernietigd. Na het beleg mochten ze niet meer heropgebouwd worden. De demografische gevolgen waren enorm. De meeste volders en wevers die in de voorsteden gewoond hadden, konden zich niet vestigen binnen de eerste ommuring. Zij moesten noodgedwongen uitwijken naar naburige draperiegemeenten als Langemark en Werwik. Hierdoor verloor Ieper ongeveer de helft van zijn bevolking. In 1412 woonden er nog 10.782 mensen⁵¹.

Politiek-institutionele analyse

Van de Ieperse magistraat werden door middel van een prosopografische analyse achtereenvolgens de schepenbank, de stadsvoogd, de

---

48 Deze hypothese werd in 1968 geformuleerd door de Franse historicus J. LE GOFF: *Apostolat mendiant et fait urbain dans la France médiévale: l'implantation des ordres mendiants. Programme-questionnaire pour une enquête*, in: *Annales. Economies, Sociétés, Civilisations*, XXIII (1968), p. 335-352. Zie ook: W. SIMONS, *Bedelordenvestiging en middeleeuws stadswezen: de stand van zaken rond de hypothese - Le Goff*, in: *Tijdschrift voor sociale geschiedenis*, XII (1986), p. 39-52; W. SIMONS, *Stad en apostolaat: de vestiging van de bedelorden in het graafschap Vlaanderen (ca. 1225-ca. 1350)*, Brussel, 1987 (Verhandelingen van de Koninklijke academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten van België. Klasse der letteren, CXXI), p. 67-75.

49 P. BOUSSEMAERE, *Een reconstructie van de Ieperse poorteregisters (1349/50-1468) en een analyse van de nieuwe Ieperse poorters tussen 1297 en 1468*, Licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, dept. Moderne Geschiedenis, 1998, p. 17.

50 Cf. supra, p. 7.

51 P. BOUSSEMAERE, *Een reconstructie van de Ieperse poorteregisters*, p. 195 en 203.

voogd van de wezen, de raadsleden, de schatbewaarders, de hoofdmannen en de hospitaalvoogden⁵² vanuit een politiek-institutioneel standpunt belicht⁵³. De grote vraag daarbij was die naar het democratische gehalte van het Ieperse stadsbestuur tussen 1328 en 1383. Om daarop een antwoord te krijgen werd per onderscheiden functie een aantal vaste vragen beantwoord: hoeveel personen konden de functie waarnemen en uit hoeveel families waren zij afkomstig? Welke personen en families oefenden de functie het meest uit? Behielden de 30 en de andere gevestigde families hun macht of konden de nieuwkomers hun macht breken, met andere woorden wat was de evolutie op lange termijn⁵⁴? Vervulden de desbetreffende functionarissen ook nog andere functies tijdens hun politieke carrière en zo ja welke? Werd er gecumuleerd? Hadden grafelijke tussenkomsten en revoluties een invloed op de samenstelling van de bestuursorganen?

Tussen 1250 en 1280 werd het Ieperse politieke leven beheerst door een dertigtal families⁵⁵. Dergelijke toestand zou zich in de periode 1328-1383 niet meer voordoen. Toch was er allesbehalve sprake van een democratisch bewind. Zo kon een schepen gemiddeld immers 3,73 zetels in de wacht slepen⁵⁶. De schepenbank kende dus een laag

---

52 Laatstgenoemden waren eerder vertegenwoordigers van het stadsbestuur dan eigenlijke magistraten. Cf. supra, p. 7. Wegens hun invloed op het beleid worden ze hier toch meegenomen.

53 Voor deze functies werden lijsten aangelegd: D. VIAENE, *Drang naar de macht*, XVI-LXII. Deze lijsten konden niet voor elke functie volledig ingevuld worden.

54 Met de gevestigde families bedoelen we diegene die reeds vóór 1328 in de Ieperse stadsmagistraat zetelden. Tot deze groep behoorden onder meer de "dertig". Dit waren de geslachten die tussen circa 1250 en circa 1280 de schepenzetels onder elkaar verdeelden. Voor de namen: S. FECHEYR, *Het stadspatriciaat te Ieper*, p. 301. Onder de nieuwkomers verstaan we de families die pas ten vroegste vanaf 1328 hun intrede deden in het stadsbestuur. Om te bepalen tot welke groep een familie behoorde, werd van de volgende werken gebruikt gemaakt: R. ACKE, *De schepenbank in de stad Ieper*, bijlage I; S. FECHEYR, *Het stadspatriciaat te Ieper*, p. 301; E. MATTHYS, *Onlusten te Ieper*, bijlagen; S. SMOLDERS, *De opstand in Vlaanderen*, bijlagen; C. WYFFELS (ed.), *Analyses de reconnaissance de dettes passées devant les échevins d'Ypres (1249-1291)*, Brussel, 1991 (Koninklijke commissie voor geschiedenis. Publikaties in -4°), XV-XXII. Deze werken omvatten niet altijd alle stadsmagistraten uit de periode die ze behandelen. Het is dus niet uitgesloten dat er misschien eens een familie tot de nieuwe gerekend wordt, terwijl ze eigenlijk al vóór 1328 van de stadsmagistraat deel uitmaakte. Om dit heel precies te bepalen zou er een uitgebreid prosopografisch onderzoek naar het gehele Ieperse stadsbestuur vóór 1328 moeten gebeuren. Prof. dr. P. Trio is hiermee gestart.

55 Zie hierboven.

56 Ieper telde dertien schepenen. Volgens het ideale schema zouden er dus tussen

mutatieritme. Dit was altijd al zo geweest. Tijdens de periode 1293-1314 bijvoorbeeld bedroeg het gemiddelde 3,93⁵⁷. Waarschijnlijk lag dit cijfer in de dertiende eeuw nog hoger. Het is in ieder geval duidelijk dat noch de Kokerulle (1280), noch de jaren van het “democratisch bestuur” (1325-1328) het oligarchische regime hebben kunnen breken. In Sint-Omaars kon de revolte van 1305 daar gedurende een aantal jaren wel voor zorgen. Tussen 1280 en 1305 nam één persoon er gemiddeld 5,03 schepenzetels voor zijn rekening. In de periode 1306-1324 zakte dit gemiddelde spectaculair tot 2,34. In de daaropvolgende jaren zou het weer fors stijgen en het Ieperse gemiddelde zelfs overtreffen. Tussen 1325 en 1349 lag het immers op 4,95. Daarna bleef het nog lichtjes toenemen: 5,33 (1350-1373) en 5,35 (1374-1397). Te Rijsel was er een veel snellere doorstroming binnen de schepenbank. Van 1328 tot en met 1350 bekleedde een schepen er gemiddeld 2,82 functies. Tussen 1351 en 1374 waren er dat 2,32 en de volgende eeuw (1375-1399) 2,59⁵⁸. Ook in Douai lag het mutatie ritme hoger dan in Sint-Omaars en Ieper: 3,33 (1320-1343), 3,12 (1343-1365) en 2,80 (1368-1392)⁵⁹. Vergelijking met andere steden zoals Brugge en Gent was onmogelijk aangezien er voor deze periode geen cijfers ter beschikking stonden. Toch lijkt er zich ook hier geen verregaande democratisering te hebben voorgedaan. Ondanks kortstondige veranderingen door gebeurtenissen zoals de Gulden Sporenslag (1302) of de opstand van Kust-Vlaanderen zijn er

---

1328 en 1383 728 schepenen geweest zijn. Er werden er echter heel wat meer geteld, namelijk 839. De verklaring hiervoor dient gezocht te worden bij sterfgevallen en revoluties waardoor bepaalde of alle schepenen vroegtijdig vervangen werden. Alles bij elkaar werden die 839 schepenzetels verdeeld onder 225 personen, wat dus neerkomt op een gemiddelde van 3,73 per persoon. Voor de frequentieverdeling per persoon: tabel A. Indien er mogelijkheid tot dubbelstelling was of indien het niet helemaal duidelijk was tot welk jaar iemand nu behoorde, werd deze persoon niet mee verrekend. Dit systeem werd eveneens voor de andere functies toegepast. Volledigheidshalve merken we eveneens op dat één familie gemiddeld 6,45 schepenzetels in de wacht kon slepen.

57 E. MATTHYS, *Onlusten te Ieper*, p. 51.

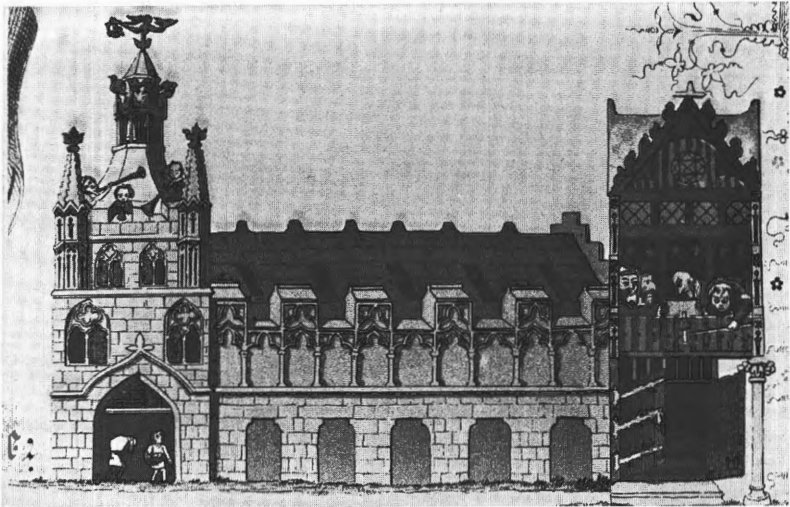
58 A. DERVILLE, *Les échevinages de Lille et de Saint-Omer*, p. 38. De eerste twee gemiddelden in verband met Rijsel dienen met de nodige voorzichtigheid benaderd te worden. A. Derville kon immers niet alle functies invullen. Voor de periode 1328-1350 vond hij er 248 van de 276, voor de periode 1351-1374 waren dat er 230 van de 288. De gemiddelden blijven dus benaderend.

59 A. DERVILLE, *Les échevins de Douai*, p. 42. Ook hier kon A. Derville niet alles terugvinden: 1320-1342: 257 op 336, 1343-1365: 256 op 352 en 1368-1392: 250 op 276. Deze gemiddelden zijn dus eveneens benaderend.

dus indicaties dat de Vlaamse steden over het algemeen een vrij ondemocratisch regime bleven kennen⁶⁰.

Het feit dat het bij elke functie steeds ongeveer dezelfde families waren die het grootste aantal functionarissen mocht leveren, zette het ondemocratische karakter van de Ieperse stadsmagistraat verder in de verf. De belangrijkste families waren ongetwijfeld de Belles en de Van Lo's. Zij behoorden overal tot de koplopers. Vooral het geslacht Van Lo nam een prominente plaats in. Zo kaapten de leden ervan maar liefst 82 schepenzetels weg. Daarmee lieten ze de andere families ver achter zich⁶¹. Misschien waren er twee takken van de familie Van Lo

Het "Gulden Halleken" (rechts van de Lakenhalle), plaats van waarop de Ieperse magistraat haar verordeningen bekendmaakte. Afbeelding uit : J.A. Van Houtte (red.), *Prisma van de geschiedenis van Ieper*, Ieper, 1974, tgo. p. 33

60 S. Dupont stelde een *status quaestionis* op van het democratiseringsproces van de Vlaamse stadsbesturen in de veertiende eeuw: S. DUPONT, *Het Kortrijks stadsbestuur*, p. 93-106.

61 De andere belangrijke families kwamen niet eens in de buurt. Het geslacht De Vroede had "maar" 36 maal een vertegenwoordiger in de schepenbank. Ook de families Van de Pitte (29), Rugghinvoet (28), Van Diksmuide (27) en Paelding (26) mochten regelmatig een schepen leveren. Op de Van Diksmuides na maakten ze allemaal deel uit van de "dertig". Hun heerschappij was dus moeilijk te doorbreken. Voor de frequentieverdeling van het aantal schepenzetels per familie: tabel B.

op hetzelfde ogenblik politiek actief? Er mocht zich ook tien maal een Van Lo voogd van de stad noemen. Hier moesten de Van Lo's wel nipt de duimen leggen voor de Belles. Laatstgenoemden waren goed voor elf voogden. Waarschijnlijk was het geen toeval dat de aloude geslachten Belle en Van Lo de meest prestigieuze functie het vaakst van al konden binnenrijven. Ze maakten beide deel uit van de aloude "dertig". Ook de andere koplopers verkeerden bijna allen in dat geval. Het waren de families De Ruusse, De Vroede, Paelding, Rugghinvoet en Van de Pitte. Slechts één van de toonaangevende geslachten mocht zich geen lid van de "dertig" noemen. Deze familie luisterde naar de naam Van Diksmuide en was nieuw op het Ieperse politieke toneel. De Van Diksmuides zagen hun ster echter razendsnel stijgen en waren tijdens de hier bestudeerde periode in bijna alle bestuursorganen vertegenwoordigd. Ze stonden zelfs in voor het grootste aantal schatbewaarders (13) en voogden van de wezen (7). Betekenisvol was echter wel dat ze nog niet zoveel (5) stadsvoogden genereerden als de andere belangrijkste families. Dit was blijkbaar vooral weggelegd voor de oudste geslachten.

Samen met de overige families die reeds vóór 1328 in de stadsma-gistraat zetelden, domineerden ze tussen 1328 en 1383 het Ieperse politieke leven⁶². Het overwicht van de traditionele geslachten samen was nog het meest uitgesproken wanneer het de stadsvoogd betrof. Hier namen ze 48 van de 62 functies (77,42 procent) voor hun rekening. De leden van de "dertig" alleen al waren goed voor 34 functies (54,84 procent). Uitzonderlijk is dit niet, aangezien de functie van stadsvoogd nog steeds de meest prestigieuze van allemaal was. Ook in de meeste andere bestuursorganen van de stad bleven de "dertig" flink hun mannetje staan. Zo waren er 346 van de 839 schepenen (41,24 procent) afkomstig uit een familie die tot de "dertig" behoorde. Met de andere gevestigde families waren ze alles bij elkaar goed voor 533 van de 839 schepenen (64,53 procent). De traditionele families behaalden trouwens bijna overal een ruime meerderheid. Van een democratisering was dus zeker geen sprake. Enkel bij de hoofd-

---

62 Cf. tabel D. Toch bleven niet alle oude geslachten even prominent vertegenwoordigd op het Ieperse politieke toneel. De families De Medem en Van Torhout, beide behorend tot de "dertig", bijvoorbeeld, genereerden alles bij elkaar maar twee schepenen in de periode 1328-1383. Ook de geslachten De Vilain (5) en Brun (4) bleven onder het gemiddelde van 6,45 schepenzetels per familie steken.

mannen lag de situatie anders. Hier speelden de nieuwkomers met hun 107 van de 179 hoofdmannen (59,78 procent) de eerste viool. Gezien het beperkte aantal gekende hoofdmannen moet dit cijfer toch voorzichtig benaderd worden. Bovendien bleek uit het beschikbare materiaal dat de gevestigde waarden toch nog relatief goed vertegenwoordigd bleven. Zo leverde het geslacht Paelding zelfs de meeste hoofdmannen, met name veertien. De Van Lo's volgden op korte afstand met elf. Naast die twee waren er nog vier andere families die eveneens deel uitmaakten van de "dertig": Belle (7), Rugghinvoet (5), De Rode (2) en De Vilain (1). Samen waren zij toch nog goed voor 40 van de 179 opgespoorde hoofdmannen of 22,35 procent. Men kan zich echter afvragen of de hoofdmannen door hun functie niet meer verbonden waren met de ambachten dan met het eigenlijke stadsbestuur. De resultaten bij de hoofdmannen dienen dus met de nodige omzichtigheid benaderd te worden.

De nieuwe families traden vooral voor het voetlicht wanneer er zich politieke oproer voordeed. Dit was bijvoorbeeld het geval in 1360-1361. De toenmalige opstand van de volders en de wevers veranderde in dat jaar grondig de samenstelling van de Ieperse stadsmagistraat. Plots doken in de schepenbank onbekende namen op: Canin, Van Wingene, Van Winnezele, Zegewale, ... Deze mensen waren uit heel andere families afkomstig dan de gewoonlijke. Een gelijkaardige toestand deed zich voor rond 1380. Dit was immers de periode van de Gentse Opstand⁶³. Bovendien had de graaf sedert 1377 de benoeming van de schepenen definitief in handen genomen. Ook dit zorgde voor een aardverschuiving. De traditionele families werden toen grotendeels buiten spel gezet.

Soms gebeurde het ook eens dat een nieuwe familie zichzelf via een individu gedurende enkele jaren op de kaart van het Ieperse politieke landschap kon plaatsen. Een markant voorbeeld hiervan werd geleverd door Hendrik Slavaris. Tussen 1329 en 1361 was hij maar liefst 18 maal schepen. Daarnaast nam hij tijdens zijn rijk gevulde loopbaan eveneens de functies van schatbewaarder, voogd van de wezen en hospitaalvoogd waar. Hendrik Slavaris was dus een politiek zwaargewicht in zijn periode. Buiten hem kwam er geen enkele

---

63 Voor het volledige verhaal van deze opstand en ook over de andere opstanden van de Ieperse wevers en volders: F. HOOGHE, *Omme discort dat was*, p. 216-220.

Slavaris voor in de Ieperse stadsmagistraat met betrekking tot de onderzoeksperiode. Het was echter vrij uitzonderlijk dat iemand uit een niet-traditionele familie zo'n politieke carrière kon uitbouwen. Meestal was dit enkel weggelegd voor leden van de aloude geslachten. Het is niet uitgesloten dat Hendrik Slavaris verwant was aan een familie die zich sterk politiek profileerde.

Het leek ons interessant een poging te doen om te achterhalen wanneer die nieuwe families hun intrede hebben gedaan in de stad en hoelang ze er over deden om tot de stadsmagistraat door te dringen. Daarom werden de door P. Boussemaere gereconstrueerde poorterslijsten⁶⁴ vergeleken met de namen van de magistraten die uit nieuwe families afkomstig waren. Alhoewel gezien de vele homoniemen alles vrij hypothetisch bleef, konden er vier personen opgespoord worden waarvan er een kans is dat zij met de desbetreffende magistraten corresponderen. Die vier waren: Jan Canin, Jan Cabilliau, Niklaas de Backer en Pieter Marchant. Zij waren, voor zover geweten, de eerste vertegenwoordigers van hun familie in het stadsbestuur. In onze onderzoeksperiode waren ze trouwens ook de enigen. Spijtig genoeg ontbrak de herkomst van de vier. Niklaas de Backer was de enige die een uitgebreide politieke loopbaan kon uitbouwen. Hij werd poorter van de stad op 22 januari 1360 (n.st.). Tussen 1365 en 1381 was hij verscheidene malen schepen, raadslid en hospitaalvoogd van het O.L.Vrouw Gasthuis. Daarnaast maakte hij ook deel uit van de vijf poorters en de vijf zettters⁶⁵. De anderen namen minder functies waar.

---

64 P. BOUSSEMAERE, *Een reconstructie van de Ieperse poortelijstregisters*, bijlagen.

65 De vijf poorters en de vijf zettters duiken op in de periode 1366-1376. Beide groepen speelden een rol bij de jaarlijkse vernieuwing van de magistraat. De vijf poorters werden aangeduid door die *van der neringhe*. Wie die laatsten waren, is niet duidelijk. Het kan zowel om de ambachten als om de poortersnering gaan. Zij verkozen in ieder geval de vijf poorters die op hun beurt de eerste vijf schepenen aanduiden. Laatstgenoemden coöpteerden dan acht collega's. Vervolgens kozen de nieuwe schepenen de voogd en daarna duidden beiden de voogd van de wezen aan. Tot slot werden de raadsliden verkozen. J. VAN LEEUWEN, *De wisseling van de macht. Een onderzoek naar de betekenis van de wetsvernieuwing in Gent, Brugge en Ieper (1379-1493)*, doctoraatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, dept. Moderne Geschiedenis, 2002, p. 194. Uit dit alles blijkt dat de vijf poorters dus een enorme invloed konden uitoefenen op de samenstelling van de stadsmagistraat. Of de vijf zettters dat eveneens konden, is minder duidelijk. Waarschijnlijk stonden zij eveneens in voor de vernieuwing van een aantal functies, welke kon niet achterhaald worden. Voor de evolutie van de verkiezingsprocedure van de Ieperse stadsmagistraat: P. TRIO, *Bestuursinstellingen van de stad Ieper*.

Jan Canin werd op 10 april 1352 in de poortersboeken van de stad ingeschreven. In het politieke leven dook hij een eerste maal op in 1359-1360 als deken van de wevers. Verder was hij ook schepen en in 1367-1368 voogd van het Godshuis van de Hoge Zieken. Jan Cabilliau verkreeg het Ieperse poorterschap op 28 mei 1361. In 1380-1381 (17 januari) zetelde hij in het college van de raadsleden. Enkele jaren later (1382, 1 juni - 1383, 16 november) was hij schepen. Mogelijk maakte hij later ook nog deel uit van het stadsbestuur. Bij Pieter Marchant waren er twee mogelijkheden. Hij werd poorter op 12 april 1357. Nu was er een Pieter Marchant die in december 1360 hoofdman van de volders was. Verder verscheen er een naamgenoot in dezelfde jaren als Jan Cabilliau in de stadsmagistraat, zij het wel telkens als schepen. Beiden kunnen dus de nieuwe poorter zijn⁶⁶.

Het leeuwendeel van de Ieperse stadsmagistraten nam tijdens hun politieke loopbaan verschillende functies waar⁶⁷. Vooral de voogden van de wezen (22 op 23 of 95,65 procent), de schatbewaarders (59 op 62 of 95,16 procent) en de stadsvoogden (26 op 29 of 89,66 procent) zetelden nog minstens één maal in een andere hoedanigheid in het stadsbestuur. Niet toevallig waren dit de functies die het meeste prestige met zich meebrachten. Iets minder dan de helft van de Ieperse schepenen (94 op 225 of 41,78 procent) kon geen enkele andere functie uitoefenen. Het merendeel van hen kwam voort uit een nieuwe familie en slaagde er in om tijdens revolutionaire omstandigheden een schepenzetel in de wacht te slepen. Meer nog dan bepaalde schepenen waren het voornamelijk de hoofdmannen die slechts een beperkte carrière konden uitbouwen. Van de 68 zijn er maar 26 (38,24 procent) ook iets anders geweest. De verschillende hoofdmannen vormden dus duidelijk een onderscheiden fractie binnen het stadsbestuur, wat ook bevestigd wordt door de mindere ver-
tegenwoordiging hierin van het patriciaat.

Het cumuleren van functies was geen onbekende praktijk in het veertiende-eeuwse Ieper. Vooral de hospitaalvoogden gingen hun functie vaak met een andere combineren⁶⁸. Vreemd was dit niet aan-

---

66 De gegevens van deze alinea werden gehaald uit de prosopografische databank en de poorterslijsten in P. BOUSSEMAERE, *Een reconstructie van de Ieperse poorterslijsters*.

67 Cf. tabel E.

68 Cf. tabel C.

gezien ze waarschijnlijk voor langere tijd, misschien zelfs levenslang, benoemd waren. De meest populaire cumulatie was die met een zitje in de schepenbank. Dit kwam 111 maal voor. Zo was Niklaas Belle tijdens de jaren 1354-1355, 1361-1362, 1364-1365 en 1370-1371 zowel voogd van het Godshuis Belle als schepen. Op die manier konden mensen zoals Niklaas een stevige machtsbasis verwerven. Dergelijke combinatie was tekenend voor het ondemocratische karakter van de Ieperse stadsmagistraat. Het is ook een indicatie van de macht die de schepenbank kon doen gelden in de verschillende hospitalen. Enkele politieke zwaargewichten konden op bepaalde momenten de leiding over verscheidene caritatieve instellingen binnenrijven. Zo stond Hendrik Slavaris in 1349-1350 zowel aan het hoofd van het O.L.Vrouw Gasthuis als van het St.-Thomas Gasthuis en het Godshuis van de Heilige Geest. Sommige families waren op bepaalde momenten aldus in staat om een uitzonderlijke machtsbasis te verwerven in het liefdadigheidswezen. Zo had de familie Van Lo bijvoorbeeld in 1352-1353 in niet minder dan vier hospitalen voogden. Niklaas was toen voogd van het O.L.Vrouw Gasthuis en het Godshuis van de Heilige Geest, Lambrecht van het Godshuis van de Hoge Zieken en Jacob van het St.-Thomas Gasthuis.

De combinatie van meerdere functies was één manier om een stevige machtspositie uit te bouwen in de Ieperse politiek. Een andere bestond erin om het wepelgebod dat van kracht was voor de schepenbank naast zich neer te leggen⁶⁹. S. Fecheyr toonde aan dat het verplichte wepeljaar in de dertiende eeuw vrij goed werd nageleefd.

---

69 Wie immers twee jaar na elkaar een zitje in de Ieperse schepenbank had kunnen bemachtigen, moest één jaar wepelen. Dit gebod werd op 21 maart 1228 (n.st.) door graaf Ferrand van Portugal en gravin Johanna van Constantinopel ingevoerd. Daarnaast voerden Ferrand en Johanna eveneens een verwantschapsverbod in. Het kwam erop neer dat verwantschap tot in de vierde graad onverenigbaar was en dat ook de relatie schoonvader-schoonzoons in de schepenbank uit den boze was. R. ACKE, *De schepenbank in de stad Ieper*, p. 134. Deze bepaling werd in de dertiende eeuw vrij strikt nageleefd. Enkel aan het einde ervan week men er enigszins van af. S. FECHÉYR, *Het stadspatriciaat te Ieper*, p. 300. Voor de periode 1328-1383 konden geen echte overtredingen van het verwantschapsverbod vastgesteld worden. Toch kunnen die er geweest zijn. Bijna elk jaar duiken immers mensen met dezelfde familienaam in de schepenbank op. Er kon evenwel niet uitgemaakt worden of en in welke mate zij met elkaar verwant waren. Toch is het niet uitgesloten dat ze het verwantschapsverbod overtraden. Diepgaand genealogisch onderzoek zou dit moeten uitwijzen. Het fonds Merghelynck biedt daarvoor nog mogelijkheden.

Hier en daar deed zich al eens een uitzondering voor⁷⁰. In de periode 1328-1383 waren dergelijke inbreuken echter veel frequenter. In totaal zouden er minstens 37 personen tegen het wepelgebod zondigen. Sommige personen laptten het verbod compleet aan hun laars. Zo zetelde Hendrik Slavaris onafgebroken in de schepenbank vanaf 1329-1330 tot en met 1351-1352. Enkel in het schepenjaar 1334-1335 mocht hij zich geen schepen noemen. Hendrik Slavaris was één van de toonaangevende Ieperse stadsmagistraten van zijn tijd⁷¹. De meeste anderen bouwden eveneens een aanzienlijke politieke carrière uit. Af en toe zit er natuurlijk al eens een vreemde eend in de bijt. Christiaan van de Lande bijvoorbeeld maakte vanaf 1354-1355 tot en met 1359-1360 onafgebroken deel uit van de schepenbank. Hij was al eens schepen geweest in 1351-1352. Daarbuiten heeft hij geen enkele functie waargenomen. Hij is echter een uitzondering. Men kan dus stellen dat degenen die de wepelplicht negeerden over het algemeen mannen met groot politiek aanzien waren. Bovendien maakten tien van hen ook deel uit van één van de fameuze dertig geslachten.

Enkele van de Ieperse topmagistraten slaagden er eveneens in om tot het grafelijke niveau door te dringen. Andries de Ruusse bijvoorbeeld schopte het in 1349 niet alleen tot grafelijke raadgever maar ook tot ontvanger van Vlaanderen. Tussen 1338 en 1350 mocht hij eveneens verschillende functies waarnemen in het Ieperse stadsbestuur. Naast schepen is hij tevens voogd van de wezen, schatbewaarder en hospitaalvoogd geweest.

Sociaal-economische analyse

Om tot een dieper inzicht te komen in de samenstelling en het functioneren van de Ieperse stadsmagistraat konden we ons niet beperken tot een louter politiek-institutionele benadering. Ook het sociaal-economische aspect diende bestudeerd te worden⁷². Rijkdom en politiek succes gingen in de Middeleeuwen immers meestal hand

70 S. FECHHEYR, *Het stadspatriciaat te Ieper*, p. 299.

71 Cf. supra, p. 21-22.

72 Gezien de beperktheid van het geraadpleegde materiaal moet bij de resultaten van deze analyse toch de nodige voorzichtigheid aan de dag gelegd worden. Verder onderzoek is onontbeerlijk.

in hand. Het ene was volgens R. Van Uytven een *conditio sine qua non* voor het andere⁷³. F.J.W. Van Kan en F. Blockmans toonden dit duidelijk aan voor respectievelijk Leiden en Gent⁷⁴. In de genoemde steden was de economische basis van het patriciaat heel breed⁷⁵. Geld dat voortgesproten was uit handel en nijverheid werd onder meer belegd in grond, renten, het pachten van accijnzen, ... E. Matthys en R. Acke illustreerden beiden voor de door hen behandelde periode dat die binding tussen politieke en economische macht te Ieper niet anders was⁷⁶. Het bleef natuurlijk de vraag in hoeverre dit ook gold voor de Ieperse stadsmagistraat tussen 1328 en 1383. Moest men inderdaad rijk zijn om in het stadsbestuur te kunnen zetelen? Konden de meest vermogenden ook de langste politieke carrières uitbouwen? Had de Ieperse politieke elite een brede economische basis, en indien ja, waar steunde die dan op? Om hierop een antwoord te vinden, werd de economische basis van de Ieperse stadsmagistraat ten gronde uitgespit. Er werd eveneens ingegaan op het kerkelijk-caritatieve aspect en de rol van de verwantschapsbanden.

Uit de prosopografische analyse van het Ieperse onderzoeksmateriaal bleek dat er onmiskenbaar een relatie was tussen politieke en economische macht tussen 1328 en 1383. Er konden immers talloze vermeldingen van magistraten die gronden, huizen (of kamers) en erfelijke renten bezaten, teruggevonden worden. Sommige leden van het stadsbestuur gingen eveneens stedelijke accijnzen pachten. De economische basis van de stadsmagistraat was dus ruim. Wel dient gezegd dat de gegevens hier uiterst beperkt zijn en dat de resultaten slechts "vage" indicaties bieden omtrent het sociaal-economisch profiel van de bestuurders. Verder onderzoek, waarvoor de tijd ontbrak, zou nuttig zijn om deze eerste vaststellingen te nuanceren en aan te vullen.

73 R. VAN UYTVEN, *Plutocratie in de "oude democratieën der Nederlanden"*. *Cijfers en beschouwingen omtrent de korporatieve organisatie en de sociale structuur der gemeenten in de late middeleeuwen*, in: *Handelingen der Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, XVI (1962), p. 381.

74 F.J.W. VAN KAN, *Sleutels tot de macht*, p. 112 en F. BLOCKMANS, *Het Gentsche stadspatriciaat tot omstreeks 1302* Antwerpen, 1938 (Rijksuniversiteit Gent. Werken uitgegeven door de Faculteit Wijsbegeerte en Letteren, LXXXV), p. 139.

75 Bemerkt dat hier de term 'patriciaat' gebruikt wordt. Het patriciaat was natuurlijk ruimer dan de families die deel uitmaakten van het stadsbestuur.

76 E. MATTHYS, *Onlusten te Ieper*, p. 67-77 en R. ACKE, *De schepensbank in de stad Ieper*, p. 297-343.

De gronden van de magistraten waren vooral buiten de stad gelegen (101 op 117 of 86,32 procent)⁷⁷. Dit bevestigt het algemene beeld dat R. Van Uytven voor de Nederlanden in de veertiende eeuw ophangt. Hij wijst er namelijk op dat het stedelijke grondbezit op het platteland danig verspreid was⁷⁸. De zucht naar statusverhoging zal hierbij, ook te Ieper, een grote rol gespeeld hebben. Zo poogde een aantal Ieperse families via de verwerving van gronden in de kasselrij hun adellijke aspiraties kracht bij te zetten. Dit wordt nog eens extra in de verf gezet wanneer ze heerlijkheden verwierven. Er konden vijf gevallen uit de bronnen gehaald worden. Op 9 oktober 1378 is er bijvoorbeeld sprake van de vierschaar van de heerlijkheid Ter Camere van Olivier De Ruuse. Verder bezaten ook Joris Belle, Niklaas van Lo, Jan van Penen en Jan van Schoten een heerlijkheid. De meeste buitenstedelijke gronden bevonden zich in de directe omgeving. Vooral Boezinge (22), Brielen (17), Zillebeke (16) en Voormezele (14) waren erg in trek. Huizen en erfelijk renten daarentegen situeerden zich voornamelijk binnen de stad. De meeste huizen bevonden zich binnen de eerste stadsomwalling⁷⁹. Enkele straten staken enigszins boven de rest uit: Elverdingestraat (4), Boomgaardstraat, Boterstraat, Boezingestraat, Mondstraat en de Zuidstraat (allen 3). De vermeldingen van transacties aangaande huizen betroffen vooral aanduidingen van bezit⁸⁰. Bij gronden en erfelijke renten ging het meestal om aankopen⁸¹. De erfelijke renten werden voornamelijk op huizen geheven⁸². De grootte ervan kon sterk verschillen. De hoogste som

77 Dit cijfer dient wel enigszins genuanceerd te worden. Enkel vermeldingen die alleen op grondbezit betrekking hadden, werden opgenomen in de telling. Er dient natuurlijk wel opgemerkt te worden dat een huis op een stuk grond stond. Meldingen van het bezit van huizen in de stad impliceren dus ook grondbezit. Voor de locatie van het buitenstedelijk grondbezit: tabel B.

78 R. VAN UYTVEN, *Stadsgeschiedenis in het Noorden en Zuiden*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, II, Haarlem, 1982, p. 248.

79 Dit is niet onlogisch aangezien volgens een contemporaine getuigenis de massa van het gemeen zich buiten de poorten van de eerste omwalling ophield. Het gewone volk zou steeds op de loer gelegen hebben om de gegoeden van de stad 's nachts te vermoorden en van hun bezittingen te beroven. R. VAN UYTVEN, *Het stedelijk leven 11de -14de eeuw*, p. 200-201. Alhoewel deze getuigenis waarschijnlijk fel gekleurd is, moet hier toch wel iets van aan geweest zijn. Een bewijs daarvan is het verbod van het stadsbestuur om na het beleg van 1383 deze buitenwijken nog op te bouwen. Cf. supra, p. 26.

80 Cf. tabel E.

81 Cf. respectievelijk tabel A en C.

82 Cf. tabel D.

bedroeg 21 lb. 1 d. par., de laagste 2 s. 2 d. par.⁸³

Het bezit van gronden, huizen en erfelijke renten was vooral een zaak van de voornaamste families van de stad. Op het vlak van gronden staken de Belles en de De Vroedes ver boven de rest uit⁸⁴. Wat de erfelijke renten betrof, was het de familie Van Diksmuide die de toon aangaf. Ook de Van Lo's spraken hier een aardig woordje mee⁸⁵. Bij de huizen was het geslacht Van de Pitte de onbetwiste koploper⁸⁶. Af en toe dook ook eens een nieuwe familie op. Vaak was dit dan te wijten aan één persoon. Zo kwam Jacob van Aubengy vijf maal voor bij transacties in verband met huizen. Hij was de enige vertegenwoordiger van zijn familie en schout van de stad. Blijkbaar legde hij zich toe op de verwerving van huizen. Ook bij de traditionele families waren er individuen die dit deden. Denis van Diksmuide bijvoorbeeld specialiseerde zich in erfelijke renten⁸⁷. Toch werd er niet altijd op één

---

83 Eerstgenoemde rente werd op 25 mei 1355 door Denis van Diksmuide gekocht van de Brugse poorter Christoffel van Schoten. De koper schonk ze aan het O.L.Vrouw Gasthuis op voorwaarde dat dit gasthuis een lijfrente van 30 lb. par. aan Christoffel van Diksmuide, kanunnik van het Sint-Maartenskapittel, uitbetaalde. Laatstgenoemde rente werd gegeven op een huis ten noorden van het *Saillestraatje* en werd op 3 oktober 1355 door Jacob van Diksmuide geruild met het Godshuis van de Heilige Geest.

84 Alles bij elkaar namen deze twee families met respectievelijk 22 en 20 maar liefst 44 van de 117 (37,61 procent) teruggevonden vermeldingen aangaande gronden voor hun rekening. Ter vergelijking: de overige 62,39 procent werd verdeeld over 33 families.

85 In totaal konden voor de periode 1328-1383 verdeeld over 62 leden van het stadsbestuur 111 transacties van erfelijke renten uit de bronnen gedistilleerd worden. De Van Diksmuides voerden met 13 vermeldingen de lijst aan. Daarvan konden er 12 in verband gebracht worden met Denis van Diksmuide. (Cf. noot 83 en 87) Bij de Van Lo's was er een spreiding over meerdere personen merkbaar, namelijk 10 renten verdeeld over 7 personen.

86 Van de 64 opgespoorde vermeldingen van huizen hadden er 10 betrekking op de Van de Pittes.

87 Zijn naam werd maar liefst twaalf maal bij een transactie in verband met een erfelijke rente teruggevonden. Op één geval na (ruil) ging het telkens om de aankoop van één of meerdere erfelijke renten. Samengeteld kwam hij aan een bedrag van 43 lb. 8 s. 8 d. par. Er dient wel opgemerkt te worden dat bij vier transacties het betrokken bedrag niet opgegeven werd. De totale som kan dus nog veel hoger gelegen hebben. Is het toevallig dat Denis van Diksmuide tussen 1359 en 1379 een echte politieke topcarrière uitbouwde? In die tijdspanne reeg hij de functies aaneen. Zo was hij verschillende malen stadsvoogd, schepen, hospitaalvoogd, schatbewaarder, voogd van de wezen, raadslid en één van de vijf poorters en de vijf zettters. In 1369 mocht hij zich watergraaf noemen. Politieke en economische macht gingen bij hem dus duidelijk hand in hand.

paard gegokt. Mensen als Andries Broederlam en Jan Scorboet legden hun boontjes op verschillende plaatsen te weken. Beiden waren, naast transacties met betrekking tot huizen, bijvoorbeeld ook betrokken bij transacties in verband met erfelijke renten.

De magistraten met het grootste aantal bezittingen bouwden bijna allen een bloeiende politieke carrière uit. Ogenschijnlijk waren de rijksten dus ook de meest succesvolle functionarissen. Dit was echter niet altijd het geval. Zo zetelden de mensen die in 1338-1339 de hoogste bedragen veil hadden voor een lijfrente nooit in het Ieperse stadsbestuur⁸⁸. Dit was eveneens van toepassing bij de directe belasting van 1380-1381 en de lening van 1342-1343⁸⁹. Wie rijk was, wilde of slaagde er dus niet altijd in om dat te vertalen in politieke macht. Toch zal rijkdom ongetwijfeld een vereiste geweest zijn om tot de stadsmagistraat te kunnen toetreden. Het was bijvoorbeeld zo dat de schatbewaarders het eventuele deficit zelf dienden aan te vullen. Zij moesten dus wel vermogend zijn.

De Ieperse magistraten hadden hun geld niet alleen veil voor gronden, huizen en erfelijke renten maar bijvoorbeeld voor stichtingen en schenkingen. Ze deden dit omwille van het prestige en het eigen zielenheil. Veel stichtingen en schenkingen konden evenwel niet teruggevonden worden⁹⁰. Naast economische redenen (achteruitgang lakennijverheid) was dit vooral te wijten aan het gebrekkige documentatiemateriaal in verband met de parochiekerken en andere begunstigden. Uit hetgeen wat opgespoord werd, blijkt dat de aard en de grootte van de schenkingen (al of niet bij stichtingen) nogal kon

---

88 Frans de Beer bijvoorbeeld kocht toen een lijfrente van maar 12 lb. Van 1335 tot 1368 reeg Frans de politieke functies aan. Zo is hij naast schepen, voogd van de wezen en hospitaalvoogd van diverse liefdadigheidsinstellingen ook grafelijk raadgever geweest. Jan de Boom daarentegen maakte geen deel uit van de Ieperse stadsmagistraat maar had wel 60 lb. veil voor een lijfrente.

89 Als voorbeeld kan de lening van 1342-1343 aangehaald worden. Frans de Beer en Pieter Demaets haalden toen 24 lb. uit hun geldbuidel. Zij mochten zich tot de topmagistraten van die dagen rekenen. Beiden hebben verschillende functies in het stadsbestuur waargenomen. Ze worden ook alle twee vermeld als grafelijk raadgever en bezaten verscheidene erfelijke renten en gronden. Iemand als Michiel Vierdynck kende een veel minder uitgebreide carrière als Frans en Pieter maar leende wel 56 lb. 5 s. aan de stad. Dit bevestigt dat degenen die blijkbaar het meeste geld hadden niet altijd de langste politieke carrières konden of wilden uitbouwen.

90 Alles bij elkaar slechts 7 stichtingen (verspreid over 7 magistraten) en 10 schenkingen (verspreid over 9 magistraten).

variëren. Het hoogste weggeschonken bedrag bedroeg 21 lb. 16 d. par, het laagste 11 s. par.⁹¹. Opvallend was wel dat nagenoeg alle initiatiefnemers tot de politieke zwaargewichten van hun tijd behoorden. Dit onderstreepte nogmaals hun ruime economische basis. Sommigen konden zich zelfs een grafzerk veroorloven of werden lid van een broederschap⁹².

Fakties bij de leidende klassen?

Tijdens onze onderzoeksperiode kende Ieper twee rivaliserende clans: de Belles en de Van Diksmuides. De familie Belle en haar par-tijgenoten waren gericht op bezitsvernieuwing in de kasselrij en sym-pathisant van de grafelijke politiek. Het geslacht Van Diksmuide en aanhangers kozen voor de stedelijke belangen⁹³. Gezien het gelimi-teerde aantal gegevens konden weinig sporen van deze clanvorming bij de verwantschapsbanden teruggevonden worden. Uit de opge-spoorde huwelijken⁹⁴ bleek wel dat de Ieperse magistraatsfamilies onderling huwden. Eénmaal kon er zelfs een verbintenis tussen een lid van de familie Belle en een van de familie Van Diksmuide vastgesteld worden. Jan Belle was immers gehuwd met Denise van Diksmuide. Dit staat haaks op de heersende rivaliteit tussen de beide geslachten. Verwonderlijk is dit huwelijk echter niet. De familie Belle poogde immers om via een weloverwogen huwelijkspolitiek banden aan te knopen met de andere vooraanstaande poortersfamilies. Ook de Van

---

91 Het hoogste bedrag werd opgetekend bij Denis van Diksmuide. Cf. supra, p. 17. De laagste som werd op 7 november 1335 weggeschonken door Andries de Ruuse aan het O.L.Vrouw Gasthuis.

92 In totaal gaven de bronnen 15 magistraten prijs die over een grafzerk beschikten en 7 magistraten die lid waren van een broederschap (5 van de Sint-Niklaasbroederschap en 2 van de O.L.Vrouw-Broederschap). Het is niet duidelijk of dit laatste prestigieus en exclusief was. Cf. diverse artikelen van prof. dr. P. Trio, vooral inzonderheid de O.L.V.-Broederschap. Zie als laatste P. TRIO, *Het testament van de Ieperling Pieter Paelding (1306). Een nieuw licht op de oorsprong van de Ieperse O.L.V.-broederschap van studenten van Parijs*, in: J. VAN ACKER (red.), *Wewend aan het verleden. Liber amicorum O. Mus, Veurne, 1992*, p. 233-246.

93 Aangaande deze rivaliteit en clanvorming zie: O. MUS, *De eerste fase van het Iepers herstelprogramma na het beleg van 1383*, in: R. VINCKIER (red.), *Ieper Tuindag, Zesde eeuwfeest*, p. 129-180. Er dient opgemerkt te worden dat de tegenstelling tussen de Van Diksmuides en de Belles vooral na 1383 op de voorgrond trad.

94 Er konden 34 huwelijken teruggevonden worden.

Lo's en de De Vroedes deden dit⁹⁵. Sommige huwelijken wezen eveneens op de adellijke aspiraties van bepaalde geslachten. Ondermeer de Belles waren hier een voorbeeld van. Zo was een andere Jan Belle gehuwd met Marie S'Medos. Zij was vrouwe van Baurewaerd⁹⁶. Via dergelijke verbintenissen probeerden machtige patriciërsfamilies zoals de Belles op te klimmen tot de adel. De adel van haar kant zal vooral in de rijkdom van de familie Belle geïnteresseerd geweest zijn.

Naast huwelijken gaven de bronnen tevens een aantal voogdij-schappen prijs. Ook zij illustreerden de geslotenheid van de leidende Ieperse families. Meestal behoorden zowel de voogden als de wezen tot een magistraatsfamilie.

Tot slot wilden we even nagaan of de rivaliteit tussen de Belles en de Van Diksmuides haar sporen heeft nagelaten in de Ieperse schepenbank. Volgens P. Trio was er in de tweede helft van de veertiende eeuw een duidelijke tweespalt tussen de beide groepen merkbaar in het Ieperse schepencollege⁹⁷. Hij blijft hier echter heel vaag over en werkt dit niet verder uit. Waren er twee duidelijk onderscheiden en even machtige groepen in de schepenbank die lijnrecht tegenover elkaar stonden? Uit een vergelijking van de familienamen van een getuigenlijst van 1370⁹⁸ en de schepenlijsten bleek dat dit niet het geval was. De Belles en hun aanhangers waren immers nauwelijks vertegenwoordigd in de schepenbank. De Van Diksmuides en hun partijgenoten waren dat meestal wel. In de meeste jaren waren zij sterk in de meerderheid ten opzichte van hun tegenstanders. In 1351-1352 bijvoorbeeld behoorden maar liefst zeven schepenen tot de clan Van Diksmuide. De Belles hadden in dat jaar hoogstens één schepen. Ook in de volgende jaren bleef het overwicht van de Van Diksmuides groot. Eigenlijk domineerden ze heel de onderzoeksperiode. Alles bij elkaar leverden ze tussen 1328 en 1383 met zekerheid 165 schepe-

---

95 R. ACKE, *De schepenbank in de stad Ieper*, p. 269-287.

96 Of Beurewaerd, misschien is dit het huidige Bellewaerde?

97 P. TRIO, *Bestuursinstellingen van de stad Ieper*, p. 342-343.

98 In 1370 was er een bloedige twist gerezen tussen Joris, Jan en Niklaas Belle, zonen van Joris Belle enerzijds en Victor van Diksmuide anderzijds. In hetzelfde jaar deed de graaf uitspraak in dit geschil. De personen die op de genoemde getuigenlijst voorkomen, moesten borg staan voor de uitvoering van het vonnis. Op die manier geeft de lijst een mooi beeld van de families die de Belles en de Van Diksmuides respectievelijk aan zich konden binden. De lijst is terug te vinden in: O. MUS, *De eerste fase*, p. 135.

nen. De Belles konden er daar maar 49 tegenover stellen⁹⁹. Gedurende 42 van de 56 jaren waren de Van Diksmuides in de meerderheid. De clan Belle kon maar vier maal het laken naar zich toetrekken. Tien jaren bleven onbeslist. Het overwicht van de Van Diksmuides was zelfs nog meer uitgesproken vanaf 1349-1350 dan voorheen. Tussen dat jaar en 1383 waren ze goed voor maar liefst 133 schepenen, de Belles maar voor 29¹⁰⁰. Zeker in de stedelijke schepenbank konden de Van Diksmuides dus het overwicht behalen op hun rivalen. Onderzoek naar de samenstelling van de kasselrij-schepenbank zou mogelijk een heel ander beeld opleveren.

Besluit

Globaal gezien kende Ieper tussen 1328 en 1383 een ondemocratisch regime. De gevestigde families bleven immers de meeste bestuursorganen domineren. In de schepenbank bijvoorbeeld namen ze 533 van de 839 functies (64,53 procent) voor hun rekening. De schepenbank kende een traag mutatie ritme. Eén persoon mocht er gemiddeld 3,73 maal zijn opwachting maken. Eén Ieperse familie leverde gemiddeld 6,45 schepenen tussen 1328 en 1383.

Net zoals de schepenen werd ook het grootste deel van de stadsvoogden (48 op 62 of 77,42 procent) en de hospitaalvoogden (205 op 272 of 75,37 procent) uit de traditionele middens gerekruteerd. De nieuwe families waren sterk in de minderheid. Enkel wat de hoofdmannen betrof, konden ze het overwicht halen op de traditionele geslachten (109 op 179 functies of 59,78 procent). De hoofdmannen vormden immers duidelijk een onderscheiden fractie binnen het stadsbestuur. Enkel hier was er sprake van een vorm van democratisering.

Ieper vormde met zijn ondemocratisch bestuur geen alleenstaand geval in de veertiende eeuw. Er zijn immers indicaties dat bepaalde gebeurtenissen zoals de Guldensporenslag (1302) en de Opstand van Kust-Vlaanderen (1323-1328) slechts gedurende een korte periode

---

99 Het is niet uitgesloten dat de Belles beter vertegenwoordigd waren in de schepenbank van de kasselrij. Onderzoek zou dit moeten uitwijzen.

100 Cf. tabel F.

voor een democratischer bewind zorgden. Vooral voor Brugge en Gent dringt zich hier verder diepgaand prosopografisch onderzoek op.

De nieuwkomers kwamen op enkele *Einzelgänger* na alleen maar aan de bak in tijden van opstand. Een belangrijk voorbeeld hiervan was het ambtsjaar 1360-1361. De ambachten deelden toen de lakens uit in de stad. Dit had grote repercussies op de samenstelling van de stadsmagistraat. De oude families moesten immers tijdelijk de baan ruimen voor de revolutionairen. Ook in de laatste jaren van onze onderzoeksperiode (1377-1383) bleven de traditionele families opvallend afwezig. De oorzaak hiervan lag bij de politieke troebelen van die tijd. Dit was immers de periode van de Gentse Opstand. Verder prosopografisch onderzoek zou moeten uitwijzen hoe de situatie na 1383 evolueerde.

Eén van de nieuwe families stak boven de rest uit en wist zich tijdens onze onderzoeksperiode op te werken tot een vaste waarde in de Ieperse bestuurlijke kringen. Deze familie luisterde naar de naam Van Diksmuide. De Van Diksmuides werden zelfs zo invloedrijk dat ze één van de twee grote protagonisten op het veertiende-eeuwse politiek toneel werden. Hun tegenspeler was het geslacht Belle. Beide wisten ze verschillende andere families aan zich te binden. Zodoende ontstonden twee clans. De Van Diksmuides en partijgenoten kwamen op voor de stedelijke belangen, de Belles en aanhangers waren gericht op de kasselrij en de graaf. Vooral vanaf 1350 zou de eerste clan de bovenhand halen in de schepenbank.

Naast de Van Diksmuides waren het steevast families die tot de aloude “dertig” behoorden die de toon aangaven. Vooral het geslacht Van Lo was prominent aanwezig in de stadsmagistraat. Bij elke functie behoorde het tot de koplopers. Misschien ging het hier om twee takken van dezelfde familie? Behalve de Van Lo's waren er onder meer nog de Belles. Laatstgenoemden mochten eveneens steeds een groot aantal functionarissen leveren. Verder maakten ook de families Paelding, De Vroede, Rugghinvoet, De Ruusse en Van de Pitte nog immer het mooie weer in de veertiende eeuw. De macht van sommigen van de leden van de “dertig” kon dus maar moeilijk gebroken worden. Toch behielden ze niet allemaal een even grote machtspositie. De families De Medem en Van Torhout bijvoorbeeld brachten alles bij elkaar maar twee schepenen meer voort in de periode 1328-

1383. Ook de geslachten De Vilain (5) en Brun (4) bleven onder het gemiddelde van 6,45 schepenzetels per familie steken.

Het merendeel van de Ieperse magistraten nam verschillende functies waar tijdens hun loopbaan. Vooral de stadsvoogden (26 op 29 of 89,66 procent), de voogden van de wezen (22 op 23 of 95,65 procent) en de schatbewaarders (59 op 62 of 95,16 procent) verkeerden in dat geval. Ook dit was een uiting van het ondemocratische karakter van het Ieperse stadsbestuur. Toch was een lange en gevarieerde politieke carrière niet voor iedereen weggelegd. Zo kon bijna de helft van de schepenen (94 op 225 of 41,78 procent) nooit een andere functie uitoefenen. Velen van hen (55 op 94 of 58,51 procent) konden ook maar éénmaal een zitje in de schepenbank veroveren. Bijna altijd waren het mensen die van opstanden gebruik maakten. Minder nog dan bepaalde schepenen doken de hoofdmannen in de andere bestuursorganen op. Slechts 26 op 68 (of 38,24 procent) nam ooit minstens éénmaal een andere functie waar. Dit toont nogmaals aan dat de hoofdmannen dus duidelijk een onderscheiden fractie vormden binnen de stadsmagistraat.

De leden van het stadsbestuur schrokken er niet voor terug om functies te gaan cumuleren. Vooral de hospitaalvoogden deden dit. Het meest frequent was de combinatie met een zitje in de schepenbank (111 maal). Vreemd waren dergelijke cumulaties allesbehalve. De hospitaalvoogden werden immers voor lange tijd, misschien zelfs voor het leven, benoemd. Vandaar dat de mogelijkheid op cumulaties bij hen groter was dan bij andere functionarissen. Soms viel het eveneens voor dat bepaalde magistraten de leiding over verscheidene liefdadigheidsinstellingen konden binnenrijven. In 1349-1350 stond Hendrik Slavaris zowel aan het hoofd van het O.L.Vrouw Gasthuis als van het St.-Thomas Gasthuis en het Godshuis van de Heilige Geest. Dit alles was opnieuw een indicatie van het ondemocratische karakter van de Ieperse stadsmagistraat. Ook de overtredingen tegen het wepelgebod wezen in die richting.

De families die het politieke leven domineerden, konden ook terugvallen op een brede economische basis. Ze investeerden hun geld in gronden, huizen en erfelijke renten. Sommigen gingen ook één of meerdere stedelijke accijnzen pachten. Bepaalde magistraten waren in staat om zich een grafzerk aan te schaffen. Er vonden ook schenkingen en stichtingen plaats. Deze gebeurden in het kader van

de bekommernis van het Ieperse patriciaat om het eigen zielenheil. Het prestige speelde hierbij natuurlijk een grote rol. Het lidmaatschap van enkele magistraten van één van de broederschappen kan eveneens in dat opzicht gezien worden.

Doorgaans konden de magistraten met de meeste bezittingen een mooie politieke carrière uitbouwen. Toch was rijkdom geen garantie voor politiek succes. Dit bleek uit de lijfrente van 1338-1339, de directe belasting van 1380-1381 en de lening van 1342-1343. De mensen die toen telkens instonden voor de hoogste bedragen namen geen politieke functies waar. Dit wees dan weer op de geslotenheid van de Ieperse bestuurlijke kringen.

Die geslotenheid werd eveneens geïllustreerd door de huwelijken die de magistraten aangingen. De huwelijkspartner kwam meestal uit een andere magistraatsfamilie. Er was dus sprake van endogamie. Bepaalde families zoals de Belles en de Van Lo's poogden zelfs om via een uitgekiende huwelijksstrategie tot de adellijke kringen door te dringen. De meeste voogdijschappen wezen eveneens op de moeilijke toegankelijkheid van de Ieperse politieke elite.

Tabellen

Politiek-institutionele analyse

Tabel A: schepenen: frequentieverdeling per persoon

Frequentie	Aantal personen	%	cumulatief	Aantal functies	%	% cumulatief
18	3	1,40	1,40	54	6,44	6,44
16	2	0,93	2,33	32	3,81	10,25
15	1	0,47	2,80	15	1,79	12,04
13	1	0,47	3,27	13	1,55	13,59
12	4	1,87	5,14	38	4,53	18,12
11	7	3,27	8,41	77	9,18	27,30
10	3	1,40	9,81	30	3,58	30,88
9	9	3,74	13,55	81	9,65	40,53
8	6	2,80	16,35	48	5,72	46,25
7	8	3,74	20,09	56	6,67	52,92
6	9	4,21	24,30	54	6,44	59,36
5	12	5,61	29,91	60	7,15	66,51
4	17	7,94	37,85	68	8,10	74,61
3	18	7,94	45,79	54	6,44	81,05
2	34	15,89	61,68	68	8,10	89,15
1	91	38,32	100,00	91	10,85	100,00
Totaal	225	100,00		839	100,00	

Tabel B: schepenen: frequentieverdeling per familie

Frequentie	Aantal families	%	% cumulatief	Aantal functies	%	% cumulatief
82	1	9,77	9,77	82	9,77	9,77
36	1	4,29	14,06	36	4,29	14,06
34	1	4,05	18,11	34	4,05	18,11
29	1	3,46	21,57	29	3,46	21,57
28	1	3,34	24,91	28	3,34	24,91
27	2	6,44	31,35	54	6,44	31,35
19	1	2,26	33,61	19	2,26	33,61
18	2	4,29	37,90	36	4,29	37,90
16	1	1,91	39,81	16	1,91	39,81
15	3	5,36	45,17	45	5,36	45,17
14	3	5,01	50,18	42	5,01	50,18
13	1	1,55	51,73	13	1,55	51,73
12	2	2,86	54,59	24	2,86	54,59
11	2	2,62	57,21	22	2,62	57,21
10	3	3,58	60,79	30	3,58	60,79
9	2	2,15	62,94	18	2,15	62,94
8	8	7,63	70,57	64	7,63	70,57
7	6	5,01	75,58	42	5,01	75,58
6	4	2,86	78,44	24	2,86	78,44
5	5	2,97	81,41	25	2,98	81,42
4	11	5,24	86,65	44	5,24	86,66
3	12	4,29	90,94	36	4,29	90,95
2	19	4,53	95,47	38	4,53	95,48
1	38	4,53	100,00	38	4,53	100,00
Totaal	130	100,00		839	100,00	

Tabel C: hospitaalvoogden: cumulatie met andere functies

Functie	Aantal hospitaalvoogden
Schepen	111
Hoofdman	27
Raadslid	16
Stadsvoogd	15
Voogd van de wezen	12
Schatbewaarder	9

Tabel D: verdeling van de functies tussen de traditionele en de nieuwe families

	Leden van de "dertig"	Leden van de "dertig" + andere traditionele families	Nieuwe families
Schepenen	346/839: 41,24%	533/839: 64,53%	306/839: 35,47%
Stadsvoogden	34/62: 54,84%	48/62: 77,42%	14/62: 22,58%
Voogden van de wezen	19/40: 47,50%	28/40: 70,00%	12/40: 30,00%
Raadsleden	98/256: 38,28%	145/256: 56,64%	111/256: 43,36%
Schatbewaarders	47/120: 39,17%	78/120: 65,00%	42/120: 35,00%
Hoofdmannen	40/179: 22,35%	72/179: 40,22%	109/179: 59,78%
Hospitaalvoogden	128/272: 47,06%	205/272: 75,37%	67/272: 24,63%

Tabel E: aantal magistraten dat tijdens hun carrière andere functies waarnam

Soort magistraat	Aantal dat een andere functie waarnam
Schepen	131/225: 58,22%
Stadsvoogd	26/29: 89,66%
Voogd van de wezen	22/23: 95,65%
Raadslid	48/73: 65,75%
Schatbewaarder	59/62: 95,16%
Hoofdman	26/68: 38,24%
Hospitaalvoogd	79/102: 77,45%

Sociaal-economische analyse

Tabel A: soorten transacties in verband met gronden

Aard transactie	Aantal (117)
Koop	67
Bezit	22
Verkoop	17
Ruil	2
In erfpacht geven	2
In erfpacht houden	2
In erfpacht nemen	1
In cijnsacht geven	1
In cijnsacht nemen	1
Verwerving	1
Huren	1

Tabel B: locatie buitenstedelijk grondbezit

Locatie	Aantal (101)
Boezinge	22
Brielen	17
Zillebeke	16
Voormezele	14
Vlamertinge	6
St. Jacobsparochie in Ieper-Ambacht	5
Langemark	4
Wijtschate	4
Westrozebeke	2
Noord- en Zuidschote	2
Noordschote	2
Zuidschote	1
Kemmel	1
Dikkebus	1
Passendale	1
Moen	1
St. Jansparochie in Ieper-Ambacht	1
“Hernesse” van de abdis van Bourbourg	1

Tabel C: soorten transacties in verband met erfelijke renten

Aard transactie	Aantal (111)
Koop	54
Verkoop	26
Ruil	12
Schenking	8
Stichting	5
Bezit	3
In cijfspacht geven	2
In erfpacht nemen	1

Tabel D: waarop werden erfelijke renten geheven?

Waarop geheven	Aantal (111)
Huis	65
Huis en grond	10
Grond	9
Kamer	3
Boerderij	2
Huis en hoeve	1
Hof en grond	1
Op de stad	1
Onbekend	19

Tabel E: soorten transacties in verband met huizen

Aard transactie	Aantal (64)
Bezit	26
In cijfspacht geven	17
Verkoop	9
Koop	4
In cijfspacht nemen	5
Stichting	2
Krijgen	1

Tabel F: vertegenwoordiging van de clans Belle en Van Diksmuide in de schepenbank¹⁰¹

	Belle	Van Diksmuide
1328-1329	/	/
1329-1330	(1)	2
1330-1331	1	2
1331-1332	/	1
1332-1333	1	1(2)
1333-1334	1	2
1334-1335	(2)	1
1335-1336	2	/
1336-1337	3	2
1337-1338	2	3(4)
1338-1339	(1)	3(5)
1339-1340	1(2)	3
1340-1341	1	1
1341-1342	/	3
1342-1343	1	1(2)
1343-1344	1	1(3)
1344-1345	1	1(3)
1345-1346	/	1(2)
1346-1347	1	1(2)
1347-1348	1	3
1348-1349	1(2)	1
1349-1350	2	5
1350-1351	1	5
1351-1352	(1)	7
1352-1353	/	4(5)
1353-1354	1	5
1354-1355	1	5
1355-1356	/	5(7)
1356-1357	/	2(6)

101 Er werd per jaar gekeken of de families die op de getuigenlijst van 1370 voorkomen in de schepenbank zetelden. Soms kon door het ontbreken van een precieze datering niet met zekerheid uitgemaakt worden tot welke schepenbank iemand nu precies behoorde. Daarom werd tussen haakjes een aparte telling opgemaakt die de bewuste persoon (personen) meetelt.

1357-1358	1	6(7)
1358-1359	1	6(9)
1359-1360	1	4
1360-1361	1(2)	1(3)
1361-1362	1	5(6)
1362-1363	/	3(4)
1363-1364	/	2(4)
1364-1365	1	2(4)
1365-1366	/	4
1366-1367	1	3
1367-1368	2	5
1368-1369	1	5
1369-1370	2	4
1370-1371	2	4
1371-1372	2	4
1372-1373	1	3
1373-1374	2	4
1374-1375	/	5
1375-1376	1	3
1376-1377 (15 sep.)	2	5(6)
1377 (15 sep.)-1378 (15 sep.)	1	3
1378 (15 sep.)-1379 (21 dec.)	1	2
1379 (21 dec.)-1380	/	3
1380-1381 (17 jan.)	/	2
1381 (17 jan.)-1382 (17 jan.)	2	1
1382 (17 jan.)-1382 (1 juni)	/	4
1382 (1 juni)-1383 (16 nov.)	/	/
Totaal	49(57)	165(191)